

BEVEZETÉS
A
SZOCIÁLPOLITIKÁBA

Írta:

DR BIKKAL DÉNES

BUDAPEST, 1941

I. A TÁRSADALOMPOLITIKA CÉLKITŰZÉSE

A tudomány terebélyes fájának egyik legújabb hajtása a társadalompolitika avagy szociálpolitika. Alig száz évvel ezelőtt hangzott el először e szó: szociálpolitika. Amily észrevétlenül jött, oly hatalmas erővel tör ma már utat magának.

Ha a szociálpolitika tudományának eredetét keressük, akkor arra a megállapításra jutunk, hogy néhány évtizeddel ezelőtt még a közgazdaságtani munkák utolsó fejezeteként húzódott meg szerényen, amely fejezet tárgyalta a munkásmozgalmakat és a szegénygondozást. Azóta kivált bölcsőjéből, a közgazdaságtanból s önálló utakon fejlődik. E tudományág annyira fiatal még, hogy a társadalompolitika fogalmi meghatározásában sem alakult még ki egyöntetű álláspont a tudósok közt. Ahányan művelték és művelik a szociálpolitikát, mind másképp határolták körül feladatát és jelölték ki célját. Ennek a következménye az is, hogy ahány szociálpolitikai munkát kezünkbe veszünk, mindegyiknek más a beosztása, más a tárgyalt anyaga.

Ha a társadalompolitika szót etimológiai alapon vizsgáljuk, akkor azt mindenekelőtt két szóra kell bontanunk: társadalomra és politikára. Társadalom annyit jelent, mint bizonyos azonos célkitűzés által egybekapcsolt egyéneknek szabályokkal rendezett összessége. A társadalom azért alakult ki, mert az egyén felismerte halandó és véges mivoltát, tisztába jött erejének gyarlóságával, kénytelen volt belátni, hogy célját, törekvéseit csak társaságban képes megvalósítani, így lett a magányban kóborló emberből társas lény, homo socius. Minél jobban fejlődött a kultúra, a művészet, a tudomány, a technika, annál inkább érezte az ember ráutaltságát más embertársára, annál inkább kénytelen volt élni a társadalomban a munkamegosztás nyújtotta előnyökkel, mert csak így képes legjobban, legkedvezőbbben kielégíteni szükségleteit. A társadalom nem egy kijegecesedett, megcsontosodott állapot képét tájja elénk, hanem benne örökös hullámozás, mozgás, fejlődés, küzdelem észlelhető. A társadalmon belül a konzervatív elemek és a tehetségtelenek

végzik a fék szerepét, a szellemóriások diktálják a tempót. Ha hiányzanak a tehetségek, a társadalom fejlődése lassú, sőt esetleg stagnáló, a tehetségek forradalmasítani képesek a társadalom lelkületét, mely ennek nyomán lendületbe jön és évtizedes mulasztásokat behozva egyszerre nagy eredményeket képes felmutatni. Minden társadalmon belül óriási küzdelem folyik, melynek rugója az önzés, kapzsiság, az egyén érvényesülésére irányuló törekvés. A vállalkozó, a munkaadó arra törekszik, hogy a nyersanyagokat minél olcsóbban szerezhesse be, minél kevesebb munkabért, adót fizethessen s ezzel saját hasznát növelhesse. A magánalkalmazott, a munkás minél emberségebbé életszínvonal elérése érdekében minél magasabb illetményekért, munkabéért küzd. A fogyasztóközönség minél olcsóbb árak után alkudozik, csak hogy szükségleteit minél nagyobb mértékben kielégíthesse. Az orvos akkor boldog, ha várószobája tele van betegekkel. Mindezekből látható, mennyi ellentétes érdek összeütközése folytán állandó küzdelem folyik a társadalmon belül. Az egyén utilitarisztikus törekvései ennek a harcnak forrásai, amely egoisztikus küzdelem a végén annyira elmérgesedik, hogy közületi beavatkozásra van szükség. Ebbe a társadalmi harcba szól bele a »politika«, melynek feladata nyugvópontot teremteni, helyreállítani a társadalmi békét, levezetni az ellentéteket. A politika szó tehát cselekvést, beavatkozást jelent. Szóelemzés alapján tehát arra a fogalom-megállapításra jutunk, hogy szociálpolitika egyenlő beavatkozás a társadalom belső rendjébe.

Lássuk, hogy a szociálpolitika művelői miként állapították meg a szociálpolitika fogalmát és miben jelölték meg feladatát.

Wagner *Adolf* német közgazdász volt az első, aki lerakta a szociálpolitikai tudomány alapjait. Mint jeles közgazdász, a bajokat a gazdasági oldalról vélte felfedezni s éppen ezért azt írta, hogy a szociálpolitika beavatkozást jelent a javak és jövedelmek elosztásába, hogy a jelentkező bajokat megszüntesse. Wagner *Adolf* a közgazdász felkészültségével tehát azt állapította meg, hogy minden nyomornak, társadalmi ellentétnek, osztályharcnak kútfeje a javak és jövedelmek terén mutatkozó óriási ellentétek, melyek az embereket elégedetlenné teszik. E tekintetben kell tehát a szociálpolitikának közbelépnie és a szociális igazságnak érvényt szereznie.

Dr. R. van der Borcht vérbeli szociálpolitikus akkép határozta meg a szociálpolitika fogalmát, hogy alatta a közjóra irányuló eljárások összeségét értjük. Ennek a megállapításnak van egy értékes oldala, és pedig az, amely az ember egyéni, önös érdekei helyébe a közjót állítja s ezzel mintegy előre vetette árnyékát azoknak a tanoknak, amelyek a közösségi gondolatot domborítják ki. A közösség érdekében kell cselekedni, nem pedig egyes kiváltságos egyének avagy osztályok helyzetének megerősítésére törekedni. Ugyanakkor azonban azt is meg kell

állapítanunk, hogy van dér Borgh't definíciója igen tág, mert a közjó fogalmába széles területek esnek bele.

Gyakorlatiasabb oldalról fogja fel a kérdést *Bortkiewicz*, aki azt mondja, hogy a »társadalompolitika az államnak a törvényhozásban és közigazgatásban megnyilvánuló magatartása a társadalmi ellentétekkel szemben«. *Bortkiewicz* is felismerte a társadalom belsejében dúló küzdelmet, az ellentéteket s ezekkel szemben követel határozott magatartást az állam és a közigazgatás részéről.

Leopold von Wiese német szociálpolitikus szerint a szociálpolitika a közületnek, jelesen az államnak a társadalmi osztályokra irányuló tevékenysége. E fogalommeghatározásból hiányzik annak megjelölése, hogy miben nyilvánuljon s mily irányú legyen ez a tevékenység.

Nolting Ernő tovább megy egy lépéssel, amikor azt mondja, hogy a társadalompolitika a társadalmi ellentétek tompítását célzó eljárások összesége.

Vannak tudósok, akik szűkítik a társadalompolitika területét, így például *Spindler* azt állítja, hogy a társadalompolitika alatt a munkásosztály javára történő és a munkaviszonnyal összefüggő területeken érvényesülő eljárásokat kell érteni.

Túlságosan elméleti és eszmei síkon halad *Zwiedineck Sündenhorst*, aki szerint a társadalompolitika a társadalom egységének és erejének fejlesztését célzó eljárások összesége a részek bontó törekvéseivel szemben. A társadalom egységét sokszor sorsdöntő pillanatok, közös veszély is megteremtik, de az igazi és tartós egység megteremtéséhez a társadalmi ellentétek lebontása, a kirívó igazságtalanságok megszüntetése vezet.

A külföldi szociálpolitikusok után vizsgáljuk meg, hogyan értelmezik a társadalompolitikát s miben látják annak feladatát magyar szociálpolitikuskaink.

úr. *Heller Farkas* egyetemi tanár, aki elsősorban közgazdász, szintén a gazdasági életből kiindulva azt hirdeti, hogy a társadalompolitika feladata az emberek minél szélesebb rétegeinek igazán emberi színvonalon való megélhetésének biztosítása és ezúton az emberek békés együttműködésének megalapozása.

Dr. Balás Károly egyetemi tanár új utakon járó értékes meghatározása szerint a társadalompolitika feladata a munkathosznak minél magasabb piedesztálra emelése és küzdelem az utilitarisztikus világnézetek széleskörű elterjedése és elterjesztő ellen. Ennek a meghatározásnak igen nagy értéke annak felismerése, hogy csak az a társadalom egészséges, amely a munka megbecsülését hirdeti, ahol minden jutalomnak, haladásnak, boldogulásnak alapja a becsületes munka. Ezzel karöltve jár Balás Károly másik megállapítása is, mert ahol a munkát teszik meg a társadalom boldogulásának alapjául, ott természetesen nem tűrhetik a társadalom élösködőit, akik egyéni önzésből

kiindulva mások testén és lelkén keresztül, tisztességtelen utakon igyekezzenek érvényesülni.

Dr. Kovrig Béla egyetemi tanár definíciója a szociálpolitikáról nagyon közeledik Zwiedineck Südenhorst megállapításához, amikor azt hirdeti, hogy a szociálpolitika azon eljárásoknak és törekvéseknek összessége, amelyek lényegükben közvetlenül a társadalom belső egységének tartós megtartására és fejlesztésére irányulnak.

Dr. Mihelics Vid keresztény szociálpolitikus gyakorlati oldalról fogja fel a kérdést, amikor azt hirdeti, hogy a szociálpolitika feladata a társadalom rendelkezésére álló anyagi, szellemi és erkölcsi javaknak igazságos elosztása/ Ez annak megállapítását jelenti, hogy a bajok kútforrása az anyagi, szellemi javaknak igazságtalan elosztása.

E felsorolást lezárjuk *azzal*, hogy a társadalompolitika feladata a társadalmi összhang létrehozása a felebaráti szeretet parancsolatának érvényrejuttatása révén. A társadalompolitika tehát a társadalmi összhangtan tudománya.

A társadalompolitika nem azonos a társadalomtannal, szociológiával. A szociológia tudományának alapjait Comte Ágost francia tudós vetette meg. E tudomány tárgya maga a társadalom, annak eredete, összetétele, fejlődése, megjelenése. A társadalomtan vizsgálódásának tárgya maga az ember, a család, az emberfajok, a rendek, osztályok, nemzetek alakulása.

II. SZOCIÁLIS TÖREKVÉSEK

Bár a szociálpolitika tudománya alig százéves múltra tekinthet vissza, szociális törekvésekkel, mozgalmakkal a történelem folyamán már a legrégebb időkben is találkozunk. E szociális törekvések és mozgalmak felkutatása és megismerése a szociálpolitika tudományának fejlődése szempontjából igen értékes annál is inkább, mert a történelem állandóan ismétlődik s így a múlt példái intelmül és tanácsul szolgálnak. E szociális megmozdulásokból néhány példát az alábbiakban bemutatunk.

A régi *rómaiak* történetében igen sok szociális mozgalommal találkozunk. Az első sztrájkmozgalomnak kell tekintenünk a római plebejusoknak Kr. e. 495-ben a Szent Hegyre való elvonulását. (*Secessio in monte sacro.*) A plebejusok sorsukkal elégedetlenek voltak s a munkát abbahagyták. A monda szerint Menenius Agrippának köszönhető, hogy a plebejusok sztrájkjukkal felhagytak s ismét visszavonultak munkahelyükre. Ekkor mondotta el Menenius Agrippa híres beszédét a renyhe gyomorról és a tagokról. Ugyanakkor ígéretet is kaptak a plebejusok, hogy két néptribunt választhatnak, akik érdekeik védelmét fogják ellátni. (Érdekképviseleti állam első nyomai.)

Idővel a társadalmi ellentétek ismét kirobbanáshoz vezettek. Az elégedetlenséget az I. agrártörvény meghozatalával vezették le. A licinius-i agrártörvény kimondta, hogy senkinek sem lehet 500 holdnál, családi alapon pedig 1000 holdnál több földje. A törvény rendelkezései lassan feledésbe mentek, a patricius családok összevásárolták a rossz gazdálkodás folytán tönkrement kisbirtokosok földjeit s ismét nagy vagyonok mellett a nyomor ütötte fel a fejét. Erre Tiberius Gracchus meghozta a II. agrártörvényt. Ez a törvény ismét kimondta, hogy senkinek sem lehet 500 holdnál nagyobb birtoka, az 500 holdat meghaladó részt pedig 30 holdas parcellákban szétosztják. Rövidesen újból rájöttek arra, hogy maga a földosztás még nem vezet célhoz, szükséges, hogy az új birtokosok megfelelő gazdasági ismeretek birtokában beruházási kölcsön segítségével gazdálkodhassanak. A szükséges forgótőke előteremtésére Tiberius Gracchus azt javasolta, hogy az elhalt királyok kincseit értékecsítsék s annak bevételeiből folyósítsanak kölcsönöket az új gazdáknak. Tiberius Gracchust, mielőtt javaslatát keresztülvihette volna, a szenátorok megölték.

Amikor a római kormányok a szegénység ellen komoly formában cselekedni nem tudtak, szegénygondozáshoz folyamodtak, így Július Caesar idejében mintegy 300.000 személy kapott ingyen gabonát. Augustus idejében számuk 200.000 főre csökkent, akik idővel nem gabonát, hanem kenyeret, húst és olajat kaptak.

Szociális törekvésekkel találkozunk a zsidóság történelmében is. A társadalmi ellentétek helyreállítására Mózes könyvében elrendeli, hogy minden hétszer hét évet követő Jobelévet kiegyenlítésre kell felhasználni, amikor is minden birtok visszaszáll eredeti tulajdonosára, minden adóslevél érvénytelenné válik s minden szolgaságban sínylődő adós újra szabaddá válik.

A klasszikus *görögöknél* már Platón jutott arra a megállapításra, hogy az állam két részből áll: szegényekből és gazdagokból, akik egymással állandóan harcban állnak. Platón a korrupt görög demokrácia helyébe mintaállam tervét dolgozta ki a *Törvények* című könyvében. Platón eszményi államában az állam területét egyenlő parcellákra osztják, e parcellákból azonban a leggazdagabbnak is csak négyszer annyi földje lehet, mint a legszegényebbnek. A gyermektelen családok birtoka visszaszáll az államra.

Igen érdekes szocialisztikus törekvésekkel találkozunk *Kínában* is, ahol 1069-ben Kr. sz. után Wang-ngan-she miniszter szociális reformokat valósított meg. E reform szerint az állam tulajdonába mentek az összes birtokok, vállalatok, kereskedelmi telepek. A hatóságok nap nap mellett megállapították az élelmiszerek árát a spekuláció letörésére (árkormánybiztosság 1069-ben). Annak elkerülésére, hogy a kereslet és kínálat törvényei

érvényesülhessenek s rossz termés esetén az árak felmenjenek, a kormány raktárakat építtetett, ahol a gabonát stb. felhalmozták. A földeket kiosztották, azonban minden új birtokos köteles volt azt termelni, amit egy agrárbizottság földjével kapcsolatban előírt. Ezzel el akarták érni azt, hogy mindenki a szükségletnek és a föld természetének megfelelő termelvényeket termelje. Ez a rendszer 30 évig maradt meg, míg végül a gazdagokból álló ellenzék a kormányt megbuktatta.

A középkorban nagy vagyonok mellett mérhetetlen szegénység pusztított. Az elesettek és szegények gondozásában részt vett az Egyház, a községek és a társadalom. Nagy Károly azzal szavaztatta meg a tizedet a papságnak, hogy ennek fejében kötelesek a szegényekről gondoskodni. Ugyancsak Nagy Károly megparancsolta a földesuraknak, hogy a birtokukon átvonuló szegényeket kötelesek étellel ellátni. Később, amikor hatalmas koldustömegek lepték el az országutakat, a szegénygondozást a községek ragadták magukhoz s igyekeztek szegénynormákkal gondoskodni a szegényekről.

Idővel a kézműipar nagyobb fejlődésnek indult. A mesterek céheket alkottak. E céhek fontos szerepet játszottak s érdekképviselői szervei voltak a kézműiparosoknak. Idővel a céhek monopolisztikus helyzetükkel visszaélve, megnehezítették a dolgozóknak a céhekbe való felvételt.

A középkor viszonylagos csendje után a gépek megjelenése kirobbantotta az ipari forradalmat és megvetette a kapitalizmus alapjait. Hargreaves 1767-ben feltalálta a fonógépet (Spinning Jenny-t), majd 1773-ban Arkwright a mechanikai szövőszéket. Néhány évvel később 1790. körül James Watt már berendezte első üzemét, melyben már gőzgép szolgáltatja az erőt. E találmányok forradalmasították a termelést s megindult a gyárak alapítása. Az új gyárosokat elszédítette a felfokozott ütemű termelés mellett jelentkező profit. E profitéhség mellett keresték a legolcsóbb munkaerőket, akiket a gyermekekben és nőkben megtaláltak, így következett el az a korszak, amely az embert megfosztotta emberi méltóságától, letaszította arról a trónról, ahová a gondviselés ültette, a korai kapitalizmus a munkást eszközzé alacsonyította és sokszor állati sorsra juttatta. Ebben a gyászos korszakban bányák mélyén 4-5-6 éves gyermekeket reggel öt órától este 7—8 óráig foglalkoztattak, földalatti munkákra 10 éves lányokat fogtak be, akik csilléket húztak napok hosszat, állapotos nők a szülési fájdalmak megjelenéséig munkahelyükön maradtak. A gyermekmunkásokkal nemcsak kegyetlenül bántak a munkafelügyelők, de egészségtelen viszonyok közt is tartották őket. Az 1796-ban Angliában megtartott orvosi ankét szörnyű állapotokat fedett fel. Közös hálókelyeken hárman-négyen feküdtek egy ágyban a gyermekmunkások. Az egészségtelen viszonyok nyomán fertőzőbetegségek léptek fel és tizedelték meg a gyermekeket. A betegségek nyomán fel-

támadt a társadalom lelkiismerete és a törvényhozó érdeklődése is a munkásosztály felé fordult. Az embertelen bánásmódnak az lett a következménye, hogy a munkásosztály szármalmas képet öltött. A kora ifjúságukban erejüktől megfosztott gyermekek, akik nem tudtak megfelelően kifejlődni, véznák, vérszegények, iszákosságra, tüdőbajra hajlamosak lettek. Amikor 1810. körül angol bányamunkások küldöttsége jelent meg Sir Robert Peel angol miniszterelnök előtt, a miniszterelnök szemébe könnyek tódultak a lesoványodott bányászok láttára.

A korai kapitalizmus ellenhatása azonban nemsokára jelentkezett. A munkaadók közt támadtak gyárosok, akik a kérdés emberséges rendezését tűzték maguk elé. Ezek közt a nemesen gondolkodó, melegszívű munkaadók közt első helyet foglal el Owen Róbert textilgyáros. Méltán tekinthetjük őt a legelső gyakorlati szociálpolitikusnak. Owen Róbert átvette 1797-ben a new-lanarki posztógyárat s figyelme rögtön a munkások sorsára irányult. Ő követelte legelőször annak kimondását, hogy gyárakban 12 éven aluli gyermekeket tilos alkalmazni s hogy a munkaidő napi 12 órában állapíttassék meg a gyakorlatban levő 14-15 órás munkanapok helyett. Lee George Augustus manchesteri gyáros ezzel szemben megkockáztatta azt a megjegyzést, hogy a munkaviszonyoknak Owen által követelt szabályozásának keresztülvezetése esetén a tőke és munka ki fog vándorolni Angliából. Owen Róbert azonban nem állt el meggyőződésétől. 1818-ban a francia királyhoz, majd pedig az Aachenben ülésező szentszövetséghez beadvánnyal fordult, amelyben rámutatott arra, hogy a »kormányok és népek szívélyes megállapodása mellett« a gyermekmunka és munkaidő kérdését nemzetközi úton kellene szabályozni. A munkaadói részről ismételt ellenvetések hangzottak el. Kunz von Ulster textilkirály 1834-ben kijelentette, hogy ha a munkaidőt napi 14 óra alá szorítanák le, Svájc versenyképtelenné válna. Owen azonban tovább folytatta szociális tevékenységét. A munkából kizárt gyermekek részére óvodát és elemi iskolát állíttatott fel. Munkásai részére közös konyhát, étkezőt, könyvtárt rendezett be. Felállított betegsegélyző pénztárt, nyugdíjalapot létesített s foglalkozott munkásai szabadidejének helyes felhasználásával is. Mindezekkel az intézkedéseivel messze megelőzte korát és példát adott az utókor részére.

Owen nemes példáját hamarosan más munkaadók is követték. Dániel Legrand szövögyári igazgató 1840-ben nyílt levelet intézett a francia, svájci és német kormányhoz, amelyben kérte őket, hogy a gyermekmunka védelmére középeurópai egyezményt hozzanak. Daniel Legrand 1847-ben »Appels respectueux aux Puissances« című felhívásában arra kérte az európai kormányokat, hogy állapodjanak meg közösen a 12 órás munkaidő bevezetésében s mondják ki a 18 éven aluli személyek és nők éjjeli foglalkoztatásának tilalmát.

Homer Leonhard angol iparfelügyelő is kijelentette, hogy Anglia könnyebben tudná magát rászánni munkásvédelmi törvények hozatalára, ha más nemzetek is ilyeneket hoznának.

Az ipari forradalmak nyomán támadt nyomor és kizsákmányolás láttára számos tudós, politikus és munkásvezér is jelentkezett, akik terveket dolgoztak ki egészségesebb társadalom felépítésére. Egymás után kezdték el működésüket Charles Fourier, Saint-Simon, Carlyle, Louis Blanc, Proudhon, Marx, Engels, Lassalle. Marx 1847-ben kiadja a Kommunista kiáltványt. Megindult a munkásság szervezése trade unionokba, szakszervezetekbe. Az egyes országokban elszigetelten szervezkedő munkásság nemzetközi összefogásban vélte célját elérhetőnek. Londonban 1864. szeptember 28-án megalakult az International Association of working men vagyis az első munkásinternacionálé. Előkészítésében részt vett az olasz Mazzini Garibaldi, továbbá a német Marx. Az internacionálé életében hamarosan előtérbe nyomultak a kommunista és anarchista gondolkodású elemek, akik miatt a komolyabb vezetők visszavonultak. Az internacionálé főtanácsát 1872-ben New Yorkba tették át, ahol rövidesen érdeklődés hiányában kimúlt. A munkásság néhány év múlva ismét szükségét érezte a nemzetközi összefogásnak és 1889-ben megalakult Párizsban a második internacionálé, amely a 8 órás munkanap és a május 1-i ünnepnap elismerése mellett foglalt állást.

Közben, 1875-ben Wagner Adolf lerakta a szociálpolitika alapjait és a munkásság védelmére törvényeket sürgetett.

Rövidesen a munkástársadalom még nagyobb pártfogóra is akad. II. Vilmos császár Bismarck tanácsára elhatározta, hogy nemzetközi értekezletet hív össze a munkástársadalom kérdéseinek nemzetközi úton való szabályozására. Az értekezlet 1890. március 15-én ült össze Berlinben. A berlini kongresszus a francia, angol és olasz liberális kiküldöttek ellenállása miatt nem tudott célt érni. Mindamellet ajánlásokat hozott, melyek arra kérték a kormányokat, hogy a gyermekmunka határait 14 évben, a déli államokban 12 évben állapítsák meg a törvényhozók, továbbá, hogy éjjeli munkára 16 évnél fiatalabb munkavállalókat ne foglalkoztassanak a gyárak, az ifjómunkások munkaideje napi 10 óránál, a női munkavállalóké napi 11 óránál hosszabb ne legyen, a vasárnapi munkaszünet kötelezővé tétessék s végül, hogy a szülő nők szülés után négyheti kíméleti időben részesüljenek. A kongresszuson a liberális kiküldöttek részéről ellenvetések hangzottak el. Így például az olasz Boccardo szenátor azt mondta, hogy a gyermekmunka megszüntetése esetén az európai selyempárt a kínai és japán ipar teljesen tönkre tenné.

Újabb nemzetközi esemény történt 1897-ben, amikor is 16 állam munkásvezérei, számszerint 391-en összejöttek nemzetközi kongresszusra Zürichbe. A kongresszuson 203 szociál-

demokrata, 133 keresztényszocialista és 56 semleges munkás-kiküldött vett részt. E kongresszuson követelték a vasárnapi és ünnepnapok munkaszünet bevezetését, a 15 éven aluliak munkájának eltiltását, a 15-18 évesek részére 8 órás munkanapot, a nők részére 44 órás munkahét bevezetését, szülő nők részére nyolcheti védelmi időt, egészségvédelmet az üzemekben, a 18 éven aluliak és a nők foglalkoztatásának eltiltását a bányákban.

Újabb jelentős lépés történt 1900-ban, amikor is Zürichben megalakították a Törvényes Munkásvédelmi Nemzetközi Egyesületet. Az egyesület hozzáfogott a legégetőbb szociálpolitikai kérdések tanulmányozásához s 1905-ben Bernben nemzetközi munkásvédelmi kongresszust hívott össze. A kongresszuson hozott határozatokat az 1906-ban Bernben összehívott diplomáciai kongresszuson előterjesztették. Ezen a kongresszuson csak két nemzetközi egyezményt hoztak és pedig az elsőt a nők éjjeli munkájának szabályozásáról, amely egyezményhez 13 állam csatlakozott, a másodikat a fehér foszfornak a gyufagyártásnál eltiltásáról. Ez utóbbi egyezményhez hét állam csatlakozott.

A világháború után indult meg a nagyszabású szociálpolitikai tevékenység. A háborúból visszatért emberek több szociális szellemet hoztak magukkal. A békét diktáló államok a békeszerződés 13. fejezetében szociálpolitikai követelményeket állítottak fel. Megalakult a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet, melyhez idővel 56 állam csatlakozott. A szervezet székhelyén, Genfben Nemzetközi Munkaügyi Hivatalt állítottak fel, amely az összes szociális problémákat feldolgozta s az évről évre megtartott nemzetközi munkaügyi egyetemes értekezlet elé terjesztette. Az értekezletek az elmúlt két évtized alatt 67 egyezményt és 65 ajánlást hoztak. A 67 egyezményt 871 ratifikálás követte különböző államok részéről. A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal a legfontosabb kérdéseket a különböző államokból szerződötett szociálpolitikussal megvizsgálta, a tagállamokból a vonatkozó adatokat beszerezte s értékes tanulmányokat bocsátott a nagyközönség rendelkezésére. A második világháború fejleményeként a tagállamok egy része visszavonult a Nemzetközi Munkaügyi Hivaltól, majd végül maga a hivatal működési körét áttette Kanadába s ezzel a nemzetközi szociálpolitikának ez a fejezete lezártnak tekinthető. Az új világrend alapján álló Európa saját képmására új nemzetközi szociálpolitikai szervezetet fog felállítani.

Végül meg kell említenünk, hogy a II. internacionálé alatt ismert nemzetközi munkásszervezetekben a világháború után szakadás állott be, amennyiben a kommunisták kiváltak s 1920-ban Moszkvában megalakították a III. internacionálét. A II. internacionálé a világháború után Hamburgban újra megalakult, majd később a nemzeti szocializmus uralomrajutása után Amszterdamba helyezte át székhelyét, míg a legújabb események hatása alatt teljesen kimúlt.

Amíg a társadalom lelkiismeretének felébredése mellett a szociális eszmék felszínre kerültek s az elégedetlenség feszítő erővé duzzasztotta a társadalmon belül helyetfoglaló nincstelen tömegeket s időnként szociális mozgalmakat váltott ki, addig a tudomány érdeklődése is lassú, de idővel folyton növekvő ütemmel a szociális kérdések megoldása felé irányult. Megszületett a szociálpolitika tudománya. A szociálpolitika tudományos művelői szerint a szociálpolitika feladata az életet szebbé tenni, ember és ember közt a békés együttélés és harmonikus összműködés feltételeit megteremteni és pedig a javak és jövedelmek elosztása terén uralkodó antiszociális állapotok megváltoztatása révén, vagyis ama törekvésével, hogy a szellemi, kulturális és anyagi javak a szociális igazságosság követelményeinek megfelelően oszttassanak el. A szociálpolitikuskok az emberek részére emberibb megélhetést követelnek, a szükség-kielégítés minél szélesebb skálán való lehetővé tételét, a munka megbecsülését, az utilitarisztikus szellem kiirtását. Ahhoz azonban, hogy e nemes törekvések keresztülvihetők legyenek, a szociálpolitika feladata szilárd elméleti rendszer kidolgozása s e rendszeren belül az egyes munkafeladatok, célok pontos kijelölése.

A szociálpolitika anyagát, célkitűzéseit leghelyesebben a következő fejezetekben foglalhatjuk rendszerbe: I. A dolgozó ember személyiségének és munkaerejének védelme; II. A dolgozó ember anyagi védelme; III. A dolgozó ember védelme az élet kockázataival szemben társadalombiztosítás útján s végül IV. A dolgozó ember védelmét célzó intézmények kiépítése.

III. A DOLGOZÓ EMBER SZEMÉLYISÉGÉNEK ÉS MUNKAEREJÉNEK VÉDELME

A XVIII. század közepén előretörő kapitalizmus letaszította az embert arról a trónról, ahová őt az Isten helyezte. A természet koronája, a felebarát, az Isten képmására teremtett ember napi 15-16 órán át eszköz módjára kihasználva, lelketlen bánásmód mellett, kizsákmányolva élte le életét s energiáját vesztve, iszákosságra, sokszor erkölcstelen életre adta magát. A föld sarában fetregő, állati sorsra került embert kellett "a szociálpolitikának kiragadnia és felemelnie ismét arra a polcra, amely őt megilleti. Vissza kellett szerezni az ember részére az emberi méltóságot s eltüntetni azt az űrt, amit a liberalizmus szellőjétől hajtott kapitalizmus támasztott ember és ember között. Ennek az embert felemelő, embert nemesítő munkának végbe kellett mennie a gyermekeknél, a nőknél és a felnőtt munkavállalóknál. Vizsgáljuk meg, milyen folyamaton át történt ez a munka, mit sikerült már eddig is elérni nemzetközi viszonylatban és Magyarországon s mi a legközelebbi jövőben a feladat.

a) *A gyermekmunkások, ifjúmunkások védelme*

Az ipari forradalom kezdetén az új gyárosok távol a városoktól, a vízierőforrások közelében építették meg műhelyeiket, gyáraikat. A gépek kiszolgálására nagy előszeretettel gyermekeket alkalmaztak, akik napi 14-16 órán át dolgoztak a gyárakban. A gyárosok úgy vélték, hogy a nagy nyomor és szegénység közepette jótékonyt cselekednek azáltal, ha elhagyatott, szegény gyermekeket munkabér mellett foglalkoztatnak. É gyermekekre távol szüleiktől és rokonaiktól – igen szomorú sors várt e gyárakban. Igen sok esetben a plébánosok szállították őket a gyáraknak, csak hogy a sok nyomorgó és éhező gyermek ellátásának gondjától szabaduljanak. A gyermekmunkások a műhelyek melletti termekben háltak, sokszor több gyermek egy ágyban. Ennek az egészségtelen állapotnak az lett a következménye, hogy a gyermekmunkások közt nagy járványok ütöttek ki. A járványok hatására született meg az első munkásvédelmi törvény 1802-ben Angliában (Act of the Preservation of the Health and Morals of Apprentices and Others employed in Cotton and other Mills), amelyet a tanoncok és más munkaerők egészségének és erkölcsének megóvása érdekében hoztak. E törvény kimondta, hogy gyermekeket napi 12 óránál hosszabb ideig dolgoztatni nem szabad, továbbá, hogy a műhelyeket évenként egyszer meszeltetni kell, a két nembeliek részére külön hálószobákat kell tartani s egy ágyban legfeljebb két gyermek aludhat. E rendelkezések is csak a textilgyárakra vonatkoztak. E törvény minden különösebb hatás nélkül maradt.

Időközben 1816-ban Owen Róbert gyáros is felemelte szavát a kizsákmányolt gyermekmunkások érdekében. Owen arra figyelmeztette gyáros társait, hogy az értékesebb munka a 12. életévnél kezdődik, tehát leghelyesebben cselekszenek akkor, ha 12 éven aluli gyermekeket nem foglalkoztatnak. Ennek eredménye némileg mutatkozott az 1819-ben hozott törvényben, amely kimondta, hogy 9 éven aluli gyermekeket tilos gyárakban foglalkoztatni, és a gyermekmunkások leg-hosszabb munkaideje napi 12 óra. Ez a törvény is csak írott malaszt maradt, mert nem tartalmazott büntető szankciókat. Az első komoly munkásvédelmi törvényt 1833-ban hozták Angliában, amely kimondta, hogy 9 éven aluli gyermekeket tilos gyárakban alkalmazni, a 13 éven aluli gyermekmunkások munkaideje napi 9 óránál, a 13-18 éveseké pedig napi 12, illetőleg heti 69 óránál több nem lehet. Ugyancsak e törvény eltiltotta a 18 éven aluli munkavállalók részére az éjjeli munkát. Ez a törvény az iparfelügyelői intézménynek az alapjait is lerakta. Maga a törvény a vállalatoknak csak kis körére vonatkozott, miért is 1844-ben újabb törvényt hoztak, amely a vállalatok nagyobb körére terjedt ki. A törvény 8 évre szállította le a munkába állítható gyermekek korát, ugyanakkor azonban

a 8 és 13 év közötti gyermekek munkaidejét napi 6 és fél órában állapította meg. Mindez azonban nem szüntette meg a gyermekmunkát. Angol iparfelügyelők 1840. évi jelentésében olvasható, hogy találtak egy 3 éves gyermeket is, aki bányában, föld alatt dolgozott. A bajt növelte az is, hogy még mindig igen sok vállalatra a törvényes rendelkezések nem vonatkoztak s ennél fogva a kiskorúak most a törvénnyel nem szabályozott vállalatok felé tódultak. Komolyabb eredmények mutatkoztak az 1864. és 1867. évi törvények nyomán, amelyek az 50-nél kevesebb munkavállalót foglalkoztató üzemekre is kiterjesztették a gyermekmunka védelmét. Sokáig érvényben maradt az a rendelkezés, amely szerint a gyermekek kötelesek voltak félnapig iskolába járni, félnapig pedig gyárakban dolgozhattak. E törvény rendelkezéseit csak 1920-ban helyezték hatályon kívül.

A bányamunkások szociális helyzetében nevezetes fordulópontot jelentett az 1842. évi törvény, amennyiben eltiltotta a 10 éven aluli fiúgyermek foglalkoztatását a bányáüzemekben. Egy későbbi, 1872-ből való angol törvény 12 évben állapította meg a bányákban foglalkoztatható gyermekek legkisebb életkorát, majd egy 1911. évi törvény 14 évre emelte fel a korhatárt.

Franciaországban később jelentkezett az ipari forradalom s így a munkásvédelmi törvények meghozatalára is később került sor. Franciaországban 1840-ig a gyermek és felnőtt munkások munkaideje egyaránt napi 14 óra körül mozgott. Megjegyzendő, hogy a 7 éves munkások száma nem volt ritka, sőt találtak 4 és 5 éves gyermekmunkásokat is. Az első munkásvédelmi törvényt Franciaországban 1841-ben hozták, amely a több mint 20 munkavállalót foglalkoztató üzemekben nyolc évben állapította meg a felvehető munkások korhatárát, a 8 és 12 éves gyermekmunkások munkaidejét pedig napi 8 órában, a 12 és 16 éveseket pedig napi 12 órában jelölte meg. A törvényt a közönség teljesen figyelmen kívül hagyta. A munkások ellene voltak, mert azt tartották, hogy ezzel a rendelkezéssel a kormány lehetetlenné kívánja tenni a gyermekek részére a kenyérkeresetet. Továbbra is dolgoztattak 8 évnél fiatalabb gyermekeket és pedig úgy nappal, mint pedig éjjel.

Jelentősebb eredményt ért el az 1892. évi francia törvény, amely a 16 éven aluli ifjúmunkások részére napi 10 órában, a 16-18 éves munkások részére napi 11 órában állapította meg a legmagasabb munkaidőt. E törvény eltiltotta a 13 éven aluliak alkalmazását a bányákban, a 13 és 16 éveseket pedig bizonyos feltételekhez kötötték.

Németországban a Lex Berlepsch 1891-ben kimondta, hogy iparban 13 éven aluli gyermekeket foglalkoztatni tilos.

A gyermekmunka kérdésének nemzetközi szabályozása felé az első lépést II. Vilmos császár tette, amikor 1890-ben

nemzetközi értekezletre hívta össze az európai kormányokat. A kongresszuson javasolták oly nemzetközi egyezmény hozatalát, amely kimondaná, hogy 14 éven alul, déli országokban 12 éven alul tilos gyermekeket az iparban foglalkoztatni. A jószándék a liberális kormánykiküldöttek ellenállásán meghiúsult. A gyermekek éjjeli munkájának nemzetközi szabályozására első ízben 1913-ban került sor, amikor is e kérdést a berni konferencia tárgyalta. A vita a körül folyt, vajjon 16 avagy 18 évben állapítsák-e meg az éjjeli munkára bocsátható fiatalok korát. E kérdést a konferencia 1914. évi ülésén döntötték volna el, azonban az időközben kitört világháború miatt a konferencia elmaradt. A kérdést véglegesen 1919-ben rendezték Washingtonban, amikor is 18 évben állapították meg az éjjeli munkára bocsátható munkások korhatárát.

A gyermekmunka legkisebb korhatárát Washingtonban a 14. évben jelölték meg. A vonatkozó nemzetközi egyezményhez időközben 28 állam csatlakozott.

A külföldi eseményekkel párhuzamosan a magyar törvényhozás is megtette a maga kötelességét a gyermekmunkásokkal kapcsolatban. A gyermekmunka védelmére Magyarország büszkén mutathat az 1840: XVI. és 1840: XVII. törvényekre, melyeknek rendelkezései semmiben sem maradtak el az akkori szociális törvényalkotásoktól. Az említett magyar törvények értelmében olyan gyermekeket, akik a 12. életévüket még nem érték el, csak oly gyári munkákra lehetett alkalmazni, amelyek »azon felül, hogy egészségüknek nem ártalmasak, testi kifejlődésüket nem akadályozhatják. A gyártó azonban azokat is, akik ezen időt elérték, de a 16. évet meg nem haladták, naponta erejükhez mért munkára 9 óránál tovább nem fordíthatja s ezen 9 órai idő sem lehet folytonos, de egy óra nyugdíj által félbeszakítandó«.

A következő lépés az 1872: VIII. ipartörvény megalkotása volt szociális életünkben, amely többek között kimondotta, hogy 12 éven aluli gyermekek tanoncoknak nem vehetők fel. A 12. év betöltése előtt csak iparhatósági engedéllyel lehet gyermekeket tanoncul felvenni, de ez esetben az iparos 12. évéig köteles tanoncát rendszeren népiskolába járatni. A tanoncok munkaidejét e törvény úgy állapította meg, hogy a 14 éven aluliak naponként csak 10 órai, a 14. évet betöltött tanoncok pedig napi 12 órai munkára kötelezhetők.

További lépést jelent a szociális törvényhozás terén az 1922: XII. törvény, amely szerint a 12 éven aluli gyermekeket még a kisiparban is tilos foglalkoztatni. A 12-14 éves gyermekeket csak hatósági orvosi bizonyítvány alapján szabad felvenni. Nem szabad azonban alkalmazni oly gyermeket, aki az elemi iskola 4. osztályát sikerrel nem végezte el.

Az 1923: XV. törvény kimondta, hogy a sütőiparban 14 éven aluli munkavállalót tilos, a 14-18 éves ifjúmunkásokat pedig naponta legfeljebb 8 órán át szabad foglalkoztatni.

Ugyancsak a gyermekmunka védelmére az 1928: V. törvény cikk kimondja, hogy az ipartörvény hatálya alá eső bányákban, vállalatokban tilos 14 éven aluli gyermekeket foglalkoztatni. E rendelkezést azonban a törvényhozó tompította annak kimondásával, hogy átmenetileg addig, amíg a gyermekek mindennapi elemi iskolai oktatását a betöltött 14. életévig ki nem terjesztik, a 12. életévet betöltött gyermekek is foglalkoztathatók. Egyébként gyermekeket, fiatalkorúakat és nőket csak abban az esetben szabad rendszeresen foglalkoztatni, ha hatósági orvosi bizonyítvány igazolja, hogy a gyermek, fiatalkorú, illetőleg a nő a kötelességévé tett munka elvégzésére testileg alkalmas.

Bányaüzemekben földalatti munkára 16. életévet be nem töltött fiatalkorút alkalmasságának orvosi bizonyítvánnyal igazolása esetén is csak az illetékes bányakapitányság engedélyével és csak meghatározott munkakörben szabad alkalmazni.

Az 1928: V. törvény kimondta, hogy gyermekeknek, fiatalkorúaknak és nőknek éjjel legalább 11 egymásra következő órai pihenőt kell biztosítani s ebbe az időszakba kell hogy az este 10 és reggel 5 óra közti idő beleessék.

Az 1891: XIII. évi törvény rendelkezései alapján a munkások vasárnap és Szent István napján teljes munkaszünetben részesülnek.

Ugyancsak az ifjúmunkások védelmét szolgálja az 1936. évi XII. törvény azon rendelkezése, mely szerint tanoncoknak évenként 14 napi szabadságot kell adni. Az ifjúmunkások egészségének védelmét szolgálja az Országos Társadalombiztosító Intézet, továbbá a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete tanoncnyaraltatási akciója is. Az említett intézmények évenként több ezer tanonc üdültetését végzik, amely alkalommal a tanoncok teljesen díjmentesen testet, lelket felfrissítő nyaraltatásban részesülnek.

Célkitűzés: Az ifjúmunkások védelmére irányuló szociális törekvés első követelménye, hogy a gondtalan s ugyanakkor testi és szellemi erőt gyűjtő gyermekkor minél hosszabb legyen minden gyermek részére. A 18 éven aluli kort az egyén, a jövőbeli család, a társadalom és a nemzet érdekében fenn kell tartani arra, hogy az emberpalánta megerősödhessen, erejét gyarapíthassa, testileg, szellemileg kifejlődhessen. Minél több energiát gyűjtött, minél több tudásra, műveltségre tett szert, annál hasznosabb tagjává válik a társadalomnak, annál nagyobb mértékben tűnik el az ember és embertársa közti különbség. Mindezekre tekintettel a többi modern nyugati államok példájára szigorúan meg kell követelni, hogy a gyer-

mekek legalább a 14. év végéig az iskola padjaiban maradhassanak.

A 14. életévet betöltött ifjún munkások részére még erőteljesebben kell megszervezni az üdültetési akciókat s lehetővé kell tenni, hogy az ifjún munkások részére minél több belső vándorlási lehetőség nyíljk, megfelelő otthonok, szállók létesítésével.

Az ifjún munkások érdekében minél több egészséges, modernül felszerelt tanoncotthont kell létesíteni, ahol a tanoncok megfelelő irányítás mellett, megfelelő környezetben megszokják a szépet, nemeset, továbbképezhetik magukat s egészséges otthonhoz jutnak.

Az ifjún munkásokkal kapcsolatban követelnünk kell a 48 órás munkaidő feltétlen betartását. E tekintetben különösen a kereskedőtanoncok érdekében követelni kell, hogy napközben kétórai munkaszünetben részesüljenek. A kizsákmányolással határos a kereskedőtanoncok igénybevétele reggel 6 órától késő estig. Minden tanonc részére napközben kétórai munkaszünetet kell engedélyezni, hogy a nap fáradalmait kipihenhesse.

További követelmény a pályaválasztási tanácsadás és a képességvizsgálat kiterjesztése. A társadalom érdeke, hogy minél több megelégedett és pályáján boldoguló ember legyen. Az elégedetlenségnek legtöbb esetben egyik csirája a rosszul választott pálya. Ma már a képességvizsgáló intézmények különböző kísérletek révén képet nyernek arra nézve, hogy a jelentkező valamely pályára testileg, szellemileg alkalmas-e vagy sem. E képességvizsgálatokat kiegészítik orvosi vizsgálatok is, amelyek esetleg idejében felfednek oly testi és szervi hibákat, amelyek a jelentkező részére bizonyos pályák megválasztását nem teszik célirányosnak (vesebajos ember részére a borbélyszakmát, szívbjajosok részére a nehéz testi munkát igénylő pályákat, gyenetüdejűek részére a porral, gőzzel járó munkákat, meghűlésre hajlamos egyének részére a szabadban végzendő foglalkozásokat stb.). Ugyancsak a kézügyesség, látóképesség, bizonyos szervi bajok, zavarok kellő időben való felfedése mellett, igen sok embert lehet idejében egy helytelenül választott pályától visszatartani s kellő időben még – keserű tapasztalatok megkímélésével – helyes irányba terelni.

b) *A dolgozó nő védelme*

A szociálpolitika egyik legszebb vívmánya az a törvényes védelem, amelyben a dolgozó nők részesülnek. Ennek két forrása van: az egyik annak felismerése, hogy a nő testileg gyengébb, törekenyebb, a nehéz munkát nem bírja el, a másik annak belátása, hogy az embervédelmet a csira hordozójánál, az anyánál kell elkezdni.

Az ipari forradalom első évtizedeiben az anyavédelemnek nyomát sem találjuk. Az újdonsült gyárosok férfimunkaerők hiányában, mert azokat a kézműipar a maga részére lefoglalta, nagy előszeretettel alkalmazták a sokkal olcsóbb munkaerőt jelentő gyermekeket és nőket. Ez utóbbiak napi 14-15 órát dolgoztak felváltva. Ezt a hosszú munkaidőt kénytelenek voltak zakatoló gépek mellett, tikkasztó hőségben, fárasztó munkával eltölteni. A női nem semmiféle kíméletben sem részesült. Állapotos nők addig dolgoztak a gép mellett, vagy a bányák mélyén, amíg a szülési fájdalmak nem jelentkeztek s alig néhány napi pihenő után újból kénytelenek voltak munkához látni, hogy sovány kenyerüket megkereshessék. Ily körülmények közt nem lehetett számolni egészséges nemzedék felnevelésével. Vézna, sápadt, rosszuláplált, anyai nevelést nélkülöző, elzüllött gyermekhadsereg végre felébresztette a társadalom lelkiismeretét, amely lassan hozzáfogott a dolgozó nő helyzetének megjavításához.

Legelőször is abban az irányban történt törvényes gondoskodás, hogy eltiltották a nőknek földalatti munkáknál való foglalkoztatását. Első ízben Angliában, éspedig 1842-ben mondták ki, hogy tilos nőt földalatti munkáknál alkalmazni. Hasonló intézkedést hozott Ausztria 1854-ben, amikor is a bányatörvényében kimondta, hogy nőket tilos a bányák mélyén dolgoztatni. Franciaországban 1874-ben, Luxemburgban 1876-ban, Németországban 1878-ban hoztak hasonló törvényes rendelkezést.

A kérdés nemzetközi szabályozása felé az 1935-ben tartott nemzetközi munkaügyi értekezlet tett lépést, amikor is nemzetközi egyezményt hoztak, amelyhez 21 állam csatlakozott. Ma már nincs állam, amely bányákban, földalatti munkáknál női munkaerőt foglalkoztatna.

További gondoskodásnak iránya a nőknek az éjjeli munkától való távoltartása volt. Ebben a tekintetben Angliában 1844-ben történt az első lépés, amikor törvényt hoztak, amely a nőknek éjjeli foglalkoztatását eltiltotta, illetőleg e törvény reggel félnyolc és este félnyolc, szombaton délután félöt közt állapította meg a nők munkaidejét. Ezt a példát a többi államok törvényhozása nem igen követte, de azért mindinkább tért hódított az a gondolat, hogy a nőket lehetőleg a gyárak éjjel ne foglalkoztassák. 1890-ben Vilmos császár az első nemzetközi munkásvédelmi kongresszuson annak az óhajának adott kifejezést, hogy az európai államok törvényes úton rendezzék e kérdést. Ez a lépés azonban nem járt eredménnyel. Mindamellettt Franciaországban 1892-ben az értekezlet hatása alatt törvényt hoztak, mely kimondta, hogy nőket éjjel gyárakban foglalkoztatni tilos.

Az első nemzetközi munkásvédelmi kongresszus 1897-ben követelte a nők éjjeli munkájának betiltását s ugyanakkor a

44 órás munkahét bevezetését a nők részére. Amikor 1900-ban megalakult Bernben a Törvényes Munkásvédelmi Nemzetközi Egyesület, mindjárt elhatározták e kérdésnek tanulmányozását.

1905-ben egyezménytervezetet dolgoztak ki, amelyet Bernben 1906-ban a diplomáciai kongresszus megtárgyalt s azt elfogadta. Az egyezmény szerint nőket egyfolytában 11 órai éjszakai pihenés illeti meg, amely időszakba az este 10 és reggel 5 óra közti időszaknak bele kell esnie. Egyébként ez az egyezmény csak azokra a vállalatokra vonatkozott, amelyekben legalább 10 munkaeőrt foglalkoztattak. Ezt az egyezményt a 14 résztvevő állam közül 12 állam ratifikálta. Időközben azonban a világháború alatt feledésbe ment a nők éjjeli foglalkoztatásának tilalma, mert a hadiüzemekben mindenütt nagy számú nő dolgozott éjjel is. Ezen az állapoton kívánt változtatni az 1919-ben hozott washingtoni egyezménytervezet, amely ismét kimondta a nők éjjeli munkájának tilalmát és pedig szélesebb alapon az egész ipar területére. Ehhez az egyezményhez 30 állam csatlakozott ugyan, azonban voltak még mindig államok, melyek nem tartották elfogadhatóknak az egyezmény egyes pontjait. Erre a kérdést újból megvizsgálták s különösen Belgium kívánságára kimondták, hogy a tilalom nem vonatkozik a vezető- és felelős állást betöltő nőkre (vegyszerekre), valamint azt is, hogy az éjjeli időszak 11 órától reggel 6 óráig terjed. Az 1934-ben hozott új egyezményhez további 14 állam csatlakozott. Ezzel tehát az egész vonalon érvényesült az a tétel, hogy a fizikailag gyöngébb női nem mentesítendő az éjszakai munka alól, mert a villanyfénynél való munka fárasztó, s idegölő, továbbá, mert az éjjeli munkát végzők nappal nem tudnak napi 4-6 óránál többet aludni, továbbá, mert táplálkozásuk is rendellenessé válik s mindez a női szervezetet erősen befolyásolja.

A női munka védelmére irányuló törekvés harmadik szakasza a munkaidő fokozatos csökkentéséből állott. Angliában 1844-ben törvényt hoztak, mely szerint a nőket napi 12 órán át, szombaton 10 órán át szabad csak foglalkoztatni, olyképp, hogy szombat délután a nők munkája délután %5 óraker befejeződjék. További lépés 1878-ban történt, amikor a szombati munkabeszüntetés időpontját textilgyárakban 13, a többi iparágakban 14 órában jelölték meg. Németországban 1891-ben hozott törvény a nők munkaidejét napi 11 órában, szombaton 10 órában jelölte meg. E rendelkezés 1908-ban akként módosult, hogy a napi munkaidő 10 óra, szombaton pedig 8 óra. 1934. óta a nők és férfiak munkaideje egyformán napi 8 óra.

Franciaországban az 1848-ban hozott törvény a nők munkaidejét még napi 12 órában jelölte meg, 1892-ben pedig a 16-18 éves lányok munkaidejét napi 10, heti 60 órában, a nők munkaidejét pedig napi 11, heti 66 órában állapította meg a törvény, míg végre 1936-ban férfiakra és nőkre nézve egyaránt

bevezették a 40 órás munkahetet, amely öt munkanapból áll napi nyolc órai munkaidővel.

A munkaidő tekintetében a Washingtonban 1919-ben hozott nemzetközi egyezmény nőkre és férfiakra egyaránt kimondta a nyolcórás munkaidő bevezetését.

A nők vasárnapi munkaszünetét Poroszországban 1839-ben, Franciaországban 1871-ben, Dániában 1873-ban, Belgiumban és Hollandiában 1889-ben mondták ki. 1921-ben nemzetközi munkaügyi értekezleten egyezményt hoztak a nők hétvégi pihenője érdekében, *amelyet 32 ország ratifikált.*

A fizetéses szabadság kérdését a törvények a férfimunkásokat és női munkásokat illetőleg azonos módon szabályozzák.

Végül a múlt század második felében az államok törvényes rendelkezéseket is hoztak az anyaság védelmére is. Az 1919. évi washingtoni nemzetközi munkaügyi értekezleten hozott egyezmény akként szabályozza e kérdést, hogy a munkásnő hat héttel a szülés előtt munkáját abbahagyhatja s azt csak hat héttel a szülés után veszi ismét fel. Ezt az egyezményt 1940. évig 16 állam ratifikálta.

Amíg a külföldön a fent ismertetett törvényeket hozták a dolgozó nő védelmére, Magyarországon az alábbi intézkedések történtek. E téren sokáig bizonyos elmaradottság volt észlelhető. Sem az 1872: VIII., sem pedig az 1884: XVII. ipartörvény nem vette védelembe a női munkavállalókat. A legelső törvény, amely a dolgozó nők védelmét célozta, az 1891: XIV. törvény volt, amely a kötelező betegségi biztosítás szabályozása során kimondta, hogy a dolgozó nőnek szülés esetében joga van gyermekágyi segélyre, mely négy hétig jár s egyenlő a munkabér felével.

A női munka törvényes védelmére komolyabb lökést adott a Bernben létrejött nemzetközi egyezmény, amely kimondta a nők éjjeli munkájának tilalmát. Ehhez az egyezményhez Magyarország is csatlakozott, amennyiben azt az 1908: LIII. t.-c.-kel törvénybe iktatta. Ennek alapján hozták az 1911: XIX. törvényt, amely kimondta, hogy a nyersanyagok, fél- vagy egészségártmányok feldolgozásával, átalakításával, megmunkálásával foglalkozó üzemekben, továbbá a bányászatban, kohászatban, az állami egyedárusággal kapcsolatos gyártási, javítási műhelyekben, valamint az összes építési vállalatokban tilos a nők éjjeli munkájának igénybevétele. E törvény rendelkezéseinek gyakorlati végrehajtására azonban nem került sor. A komolyabb rendezéshez a lökést az az 1919-ben Washingtonban elfogadott két nemzetközi egyezmény adott, amely kimondta egyrészt a nők éjjeli munkájának tilalmát, másrészt a nőknek a szülés előtt és után való foglalkoztatásának tilalmát. E nemzetközi egyezményeknek megfelelő szabályozás történt az 1927: XXI. törvényben (szülönők védelme) és az 1928: V. törvényben, amely a nők éjjeli foglalkoztatását eltiltotta.

Bár nőket általában éjjel foglalkoztatni tilos, mégis az illetékes iparhatósággal történt előzetes közlés mellett, 18 éven felüli nők éjjel foglalkoztathatók: *a)* azokban az üzemekben, amelyekben gyümölcsöt, zöldséget vagy halat konzervvé dolgoznak fel, a feldolgozásra kerülő gyors romlásnak alávetett nyersanyagokban és félégyártmányokban előállható veszteség elkerülése érdekében mindaddig, amíg az üzemben a teljes munka tart, *b)* selyemgubóraktárakban, a selyemgubó beváltásának tartama alatt, minden év június és július havában összesen legfeljebb hat hétig, *c)* enyvgyárakban az enyvöntési és enyvágási munkákkal kapcsolatban, amennyiben azokat a meleg idő miatt éjjel kell végezni, a május hó 15-től június hó 30-ig, továbbá szeptember hó 1-től 15-ig terjedő időszakban, végül *d)* a közfogyasztásra szánt tejet feldolgozó üzemekben a kanna- és üvegmosásnál, valamint az üvegek töltésénél. Egyszerű bejelentés alapján is lehet 18 éven felüli nőket éjjel is foglalkoztatni, fenyegető baleset, illetve bekövetkezett üzemzavar esetében, vagy elemi kár elhárítása vagy jóvátétele érdekében, továbbá járvány esetén annak leküzdése érdekében.

A nappali munkaidő tekintetében a magyar törvények sem tesznek különbséget férfi avagy női munkavállalók közt, ennél fogva a női munkavállalókra is érvényesek a munkaidőt szabályozó rendelkezések. Jelenleg tehát az 1937: XXI. törvényben foglalt rendelkezések értelmében általában a 48 órás munkahét van alkalmazásban. Kedvezőtlenebb a vendéglátó üzemekben foglalkoztatott nők helyzete, ahol a kiszolgáló és belső üzemi árusítást végző alkalmazottak munkaideje ma is még heti 60 óra. A nyílt árusítási üzemekben ugyancsak általában heti 60 óra, az élelmiszert nem árusító üzemekben Budapesten, a törvényhatósági jogú és a megyei városokban heti 54 óra. A tisztviselőnők munkaideje a 3000/1938. Ip. M. rendelet értelmében – amennyiben évi javadalmazásuk a 6000 P-t meg nem haladja – heti 44 óra. Szombaton a vállalatok a munkát déli egy órakor, a pénzüzetek fél kettőkor fejezik be. Túlórázás esetén 25%-kal magasabb díjazás jár. A tisztviselőnők egy évben legfeljebb 60 órán át, hetenként 10 órán át túlórázathatók munkatorlódás esetén.

A vasárnapi és szentistvánnapi munkaszünetet nagy általánossággal az 1891: XIII. törvény mondta ki. E törvényes rendelkezés alól azonban számos kivétel van még ma is.

Az 1928: V. törvény alapján kiadott rendeletek védelmükbe veszik a nő erkölcsiségét is. Ily célzattal mondta ki a 155.102/1930. K. M. számú rendelet, hogy fogadóknak, kávéházakban, kávémérésekben, tejszarnokokban, kocsmákban és cukrászdákban csak 24. éven felüli nőket lehet kiszolgálóként alkalmazni, a fogadóknak pedig szobaasszonyi és szobalányi teendőkre csak 40 éven felüli nők alkalmazhatók.

A szülők védelméről a társadalombiztosítási intézmény keretén belül történik gondoskodás. Az érvényben levő rendelkezések értelmében a női munkavállalókat szülés előtt hat, szülés után hat hétig a munka alól mentesíteni kell. Erre az időre a biztosítottak, kellő feltételek fennforgása esetén, segélyben részesülnek. Azok a nők, akik a terhességi és gyermekágyi segélyre jogosultság tartama alatt keresőfoglalkozást üznek, e foglalkozás napjaira segélyt nem igényelhetnek. A szoptatás ideje alatt a nők naponta egy órára visszavonulhatnak gyermekük táplálására.

Célkitűzés: A női nem védelmére és a jövő családanyák érdekében mindenekelőtt ki kellene mondani az éjjeli munka tilalmát az egész vonalon. Van elég életerős, munkanélküli férfi, aki az éjjeli munkával járó fáradságot jobban elbírná. Őket kell beállítani éjjeli munkára, nem pedig a nőket, akiknek este otthon van a helyük – a családban. Semmiféle ok nem lehet elég erős ahhoz, hogy a nők éjjeli munkára bevonassanak.

A szülőkkel kapcsolatos védelem terén Magyarország nemzetközi viszonylatban is megállja a helyét akkor, amikor a szülőket hat hétig a szülés előtt, hat hétig a szülés után a munka alól mentesíti. Követelni való csak abban a tekintetben lehet, hogy a szülő nő az említett időszakokra a megfelelő társadalombiztosítási szervtől teljes bérével egyenlő összegű segélyben részesüljön. Ez egy oly segély nem, amelynek az igénybevételét szimulálni nem lehet, itt visszaélési lehetőségek-től nem kell tartani. Viszont minden áldozat, amit a jövő nemzedék érdekében meghozunk, százszorosán a család, a társadalom és a nemzet érdekeit szolgálja.

További követelmény oly társadalmi berendezkedés lehetővé tétele, amely mellett a családanyák ne legyenek kötelesek munkába állni. Történnék ma már intézkedések a külföldön, amelyek a család védelmét szolgálják s amelyek arra törekszenek, hogy a családjáért élő, a családi tűzhely mellett maradó nő segítségben részesüljön. Ez a kérdés természetesen első-sorban anyagi oldalról oldható meg.

Ha a családanyának a munkapiactól és a munkától való távolmaradását a gyermekek érdekében s azok javára követeljük, ugyanakkor azt is kell követelnünk, hogy oly férjes asszonyok, akiknek férje a szükséges életstandardot – havi 300 P-t, avagy annál többet megkeres, a munkapiacról vonuljanak le. A társadalom joggal követelheti meg a jól kereső féljek fele-ségétől azt, hogy akkor, amikor családapák, iskoláikat nagy anyagi áldozatokkal elvégzett fiatal emberek nem tudnak egy kenyérhez sem jutni, a jól ellátott férjes asszonyok a munkapiacról távozzanak. Ha a társadalompolitika célkitűzése a szociális igazság érvényrejuttatása, anyagi javak elosztásában mutatkozó igazságtalanságok megszüntetése, akkor nincs érv, amely amellet szólna, hogy a méltóságos asszonyok díjknői

minőségben, avagy mint tanítónők, kenyértelen pályázók tömege elől elvegyék az egyetlen darab kenyeret.

Nincs szociálpolitikus, aki azt hirdetné, hogy a nőket a munkapiactól távol kell tartani. Nincs ember, aki sajnálná a nőktől a keresetet, de nem szabad elfelejteni azt, hogy a kenyérkereső munkára elsősorban a férfi hivatott. Ha a férfiak helyett a nők ülnek be a gyárakba, hivatalokba, akkor senki se zúgólódjon azért, ha a fiatal lányok nem tudnak férjhez menni. Beteg és rosszul berendezett az a társadalom, ahol a munka nélkül maradt férfi készíti el az ebédet és fűroszti meg a gyermekeket. A munkapiacot elsősorban a 18-65 év közti munkabíró férfiak részére kell fenntartani s ha ezek mind el tudtak helyezkedni, akkor családot is alapíthatnak s a nők nem lesznek kénytelenek öreg napjaik nyugalalmát kenyérkereső pályán való elhelyezkedés révén biztosítani.

c) *A felnőtt munkavállalók védelme*

Csaknem minden országban az embervédelem terén ugyanazzal a folyamattal állunk szemben. Mindenütt a társadalom figyelme először a gyermekmunkásokra, majd a nőkre terelődött s csak amikor már eleget tett e gyengébb fizikummal rendelkező munkavállalókkal szemben, fordult figyelme a férfi munkások helyzetére.

Munkaidő: A férfi munkavállalók helyzetében a legsúlyosabb tétel a napi 15-16 órából álló *munkaidő* volt. A munkásember elvesztette szabadságát, függetlenségét, amikor a nap leghosszabb részét kénytelen volt földalatti munkában, vagy valamely egészségtelen gyári műhelyben eltölteni. A fárasztó munka után már csak alvásra jutott ideje. Az egyéni szabadság megszűnése mellett teljesen elhanyagolódott a családi élet is, mert arra már nem jutott idő.

A férfi munkások munkaidejének leszállítása érdekében először egy szociális gondolkozású munkaadó, Owen Róbert emelte fel a szavát 1817-ben. Owen Róbert többéves gyárvezetői tapasztalata után 1833-ban kiadott egy katekizmust, amelynek a 14. kérdése a következőképpen szól: Miért kell a napi munkaidőt 8 órában megállapítani. Erre a kérdésre 100 évvel ezelőtt a józan és emberségesen gondolkodó Owen munkaadó így felelt: 1. mert ez a leghosszabb periódus, amelyet az emberiség fizikai munkában tölteni elbír, anélkül, hogy egészségére káros befolyással lenne, 2. mert a modern kémiai és technikai találmányok nyolc óránál hosszabb megerőltetést feleslegessé tesznek; 3. mert megfelelő berendezkedés mellett nyolcórás munkanap mindenki részére bőséges jólétet nyújt, 4. mert senkinek sem áll jogában embertársától azt kívánni, hogy az hosszabb ideig dolgozzék, mint amennyi a társadalom javára válik, csak azért, hogy ő meggazdagodjék s ugyanakkor

számos embert elszegényítsen, 5. mert minden egyes ember érdeke csak az lehet, hogy mindenki egészséges, intelligens, megelégedett legyen.

A munkaidő kérdésének szabályozása tárgyában Franciaország hozta az első törvényt és pedig 1840-ben, amely Párizsban 10 órára, vidéken 11 órára szállította le a munkaidőt. Néhány év múlva, 1848-ban új törvény jelent meg, amely visszaesést jelent, amennyiben ismét napi 12 órában jelölte meg a munkaidőt. 1900-ban a munkaidőt napi 11 órára, 1902-ben napi 10 és fél órára, 1904-ben napi 10 órára szállították le Franciaországban. Ugyanakkor a bányamunkások védelmére 1905-ben napi 9 órában, 1907-ben napi 8 és fél órában állapították meg a munkaidőt.

Svájcban 1877-ben hozott törvény a felnőttek munkaidejét napi 11 órában, szombaton napi 10 órában állapította meg.

Ausztriában 1885-ben a törvényes munkaidő napi 11 óra. Kollektív szerződésekben e munkaidőt fokról-fokra csökkentették s 1907-ben a kollektív szerződések nagy általánosságban már a 9 órás munkanapot biztosították.

A munkaidő csökkentése kérdésében maga a munkásság is eleinte értelmetlen magatartást tanúsított. Attól tartottak, hogy rövidebb munkaidő mellett kevesebb lesz a bérük s így részükre a munkaidő leszállítása csak a nyomort fogja növelni. Ezt az álláspontot vallotta a szocialista Rodbertus Károly is, aki azt mondta, hogy mindegy az, ha egy öszvér azért esik össze a kocsí előtt, mert agyondolgoztatták, avagy mert kevés munka mellett rosszul volt táplálva.

Végül is tudományos alapon kellett a kérdést megvizsgálni s tudományos eredmények kimutatásával lökést adni az egyhelyben topogó munkaidőkérdésnek.

A textilipar részéről G. Schulze Gaewerintz és R. Martin mutatták ki, hogy a munkaidő leszállítása kedvező hatással van a termelésre.

Brentano Lujo kimutatta, hogy a hosszú munkaidő mellett igénybe vett munkás enervált, kisebb a munkaképessége és a munkaintenzitása, kisebbek az igényei. Rövidebb munkaidő mellett a pihentebb test munkaintenzitása nagyobb.

Fromont mérnök, az engis-i kénsavgyár vezetője (*Une experience industrielle de reduction de la loi journée de travail*) 1906-ban bevezette gyárában a három turnusos munkát az előző kétturmusos és 10 órás munkanap helyébe. A változtatás nyomán arra a tapasztalatra jutott, hogy hosszabb munkaidő mellett a munkások álmosan, hanyagul végezték munkájukat és hajlamosak voltak az iszákosságra. Emellett a betegsegélyzőpénztár állandóan nagyszámú táppénzes beteget tartott nyilván s mindig veszteséggel dolgozott. Miután behozták a 7 és félórás munkanapot, kitűnt, hogy a pihentebb testű munkások

hét és fél órai munkaidő mellett megkeresték azt, amit előbb 10 óra alatt kerestek. Javult a betegsegélyző pénztár helyzete is, mert kevesebb lett a beteg. A rövidebb munkaidő mellett az embereknek jutott idejük, hogy egészségüket rendbehozzák. Megindult a takarékosági kedv és rövidesen a munkások családi házakat kezdtek építtetni, józanabb életmódot folytattak s vendéglők helyett kertjükben töltötték szabadidejüket.

A szociálpolitikusok, munkásszervezetek, műszaki vezetők előkészítették a talajt a nyolcórás munkaidő törvényes szabályozásához. Komolyabb lökést a világháború után kapott e kérdés, amikor Németország, Ausztria, Lengyelország egymás után hoztak törvényt a nyolcórás munkaidő bevezetésére. A nemzetközi munkaügyi szervezet is hozzáfogott ennek a sürgős kérdésnek a végleges rendezéséhez. A washingtoni értekezlet egyezménytervezetet hozott a nyolcórás munkaidő bevezetése tárgyában, ehhez azonban csak öt állam csatlakozott. Az elmúlt két évtized alatt az 56 tagállamból eddig 23 állam ratifikálta az egyezményt.

A munkaidő kérdésében a gazdasági válság éveiben új fejezet nyit meg. Amerikában átmenetileg bevezették – a munkanélküliség csökkentése érdekében is – a 30 órás munkahetet. A fasiszta Olaszország 1934-ben bevezette a negyvenórás munkahetet, példáját követte Franciaország 1937-ben, ahol olyképp vezették be a 40 órás munkahetet, hogy a munkások öt napon át napi 8 órát tartoztak dolgozni. E törvényes rendelkezéseket a világháború kitörése óta hatályon kívül helyezték.

Magyarországon a munkaidő kérdésének szabályozása tekintetében az egyetlen komoly lépés az 1937: XXI. törvénnyel történt, amely felhatalmazza az egyes szakminisztereket, hogy azokban az iparokban, amelyeknél ez lehetséges és szükségesnek látszik, a 48 órás munkaidő bevezetését elrendelhetik. E rendelkezés alapján ma már számos iparban bevezették a 48 órás munkaidőt (asztalosipar, bőripar, cipőipar, kárpitóipar, sokszorosító ipar, molnáripar, vas- és fémipar, sőripar, szabóipar, vegyészeti ipar, bankok, biztosítóintézetek stb.)

Bár Magyarország csatlakozott a nyolc órás munkaidő tárgyában hozott egyezményekhez, mégis e tekintetben még sok hiányosság tapasztalható. Még ma is vannak munkavállalók, akiknek munkaideje a heti 72 órát is eléri. A vendéglátó ipari üzemekben (vendéglőkben, kávéházakban, kocsmákban stb.) a kiszolgáló és belső üzemi munkát végzők munkaideje heti 60 óra, a gépkezelők, felügyelők és külső munkát végzőké (kocsisok, gépkocsivezetők stb.) munkaideje heti 72 óra. Az ipari jellegű üzemekben az erőgépek kezelését végzők, az altisztek, kapusok, éjjeli őrök stb. munkaideje heti 60 óra.

Az üzletekben általában heti 60 órai munkaidő van érvényben. Az élelmiszereket nem árusító üzletekben Budapesten és a törvényhatósági városokban napi 9 óra a munkaidő. (34.400; 1938. K. K. M. sz. r.). A nem nyílt árusítású üzletekben (bankok, pénzüzetek, biztosítóintézetek, szállítmányozó vállalatok, menetjegyirodák stb.) a nem tisztviselői munkakörben alkalmazottak munkaideje heti 54 óra, a gépjárművekkal és kocsikkal kapcsolatos munkát végzőké pedig heti 72 óra.

Valamelyes haladást jelent a tisztviselői kategória részére megállapított munkaidő. A 3000/1938. Ip. M. r. szerint a magánalkalmazottak munkaideje napi 8, heti 44 óra. Ez a szabályozás csak az évi 6000 P-t meg nem haladó javadalmasítású tisztviselőkre vonatkozik. A tisztviselők munkája szombaton egy óraker, illetőleg pénzüzeteknél legkésőbb félkettő óraker végződik. Ügyeletes szolgálatra a tisztviselők egyötöde visszatartható, de az ügyeletet ellátó tisztviselők munkaideje sem lehet több heti 44 óránál. Munkatorlódás esetén a tisztviselők évenként legfeljebb 60 órán át túloráztathatók. A túlorák idejére 25%-kal felemelt munkadíj jár. A túlorák száma hetenként 10 órát nem haladhat meg.

A munkaadó munkaközi szünetet is tartozik adni a munkavállalóknak. Ha a munkaidő nyolc óránál hosszabb, félórari, ha kilenc óránál hosszabb, egyórari munkaszünet illeti meg a munkavállalókat. E szüneteket a munkaidőbe beszámítani nem szabad.

Vasárnapi munkaszünet. Az emberi méltóságon esett csorbának visszaállításához nemcsak a napi munkaidő megfelelő szabályozása tartozott, hanem a vasárnapi pihenő kérdésének rendezése is. A követelések eleinte csak arra irányultak, hogy legalább a gyermekek és nők mentesüljenek vasárnap a munka alól. Az 1802. angol törvény még csak annyi engedményt tett, hogy a gyermekmunkásokat minden hónapban legalább egy vasárnap el kell engedni istentisztelet hallgatására. Az egyházak közbenjöttére a követelés lassan tetet öltött s Magyarországon is az 1891: XIII. törvény már kimondta, hogy vasárnapokon, valamint Szent István király napján az ipari munkának szünetelnie kell. Sajnos a törvény sok kivételnek hagyott helyet.

A heti pihenő kérdésével a nemzetközi munkaügyi szervezet is foglalkozott s 1921-ben már nemzetközi egyezményt hoztak a heti munkaszünet tárgyában. Az egyezményt 32 állam ratifikálta. Magyarországon a ratifikálás még nem történt meg s a kérdés még ma sincs közmegelekedésre s a nemzetközi követelményeknek megfelelően megoldva. A kivételek hosszú sorát engedik meg közellátási, közforgalmi, közegészségügyi, műszaki okokból. Az üzletek nyitvatartása is, habár rövid időre is – de még mindig megengedett vasárnapokon.

Éjjeli munka korlátozása. A múlt század második felében megindult a küzdelem a gyermekek és nők éjjeli munkája tilalmának elérése után abban az irányban is, hogy a férfi munkavállalókat is lehetőleg éjjel ne foglalkoztassák. Az éjjeli munka nemcsak a természet rendjével ellenkezik, hanem magát a munka effektivitását is hátrányosan befolyásolja. Az éjjel dolgozó ember nem tud nappal nyolc órát pihenni, hanem megfigyelések szerint legfeljebb négy-hat órát. Továbbá csökkenti a teljesítőképességét az a körülmény, hogy mesterséges világításnál kell dolgozni. Idővel sikerült is az éjjeli munka korlátozására törvényes rendelkezéseket életre hívni.

Magyarországon az 1923: XVI. törvény hatalmazta fel a kereskedelemügyi minisztert, hogy olyan foglalkozási ágakban, ahol az üzem természete vagy valamely általános jelentőségű gazdasági érdek, vagy más közérdek az éjjeli munkát nem teszi multhatatlanul szükségessé, a munkának az esti nyolc órától reggeli hat óráig terjedő időben való végzését rendelettel eltilthassa. Jelenleg éjjel is végezhető munkák a vas- és acélművekben olyan munkák, amelyeknél váltakozó légjárású és regenerációs kemencék vannak használatban, üvegyárak, papírgyárak, nyerscukorgyárak, aranyércek tisztítása és kivonása. Amennyiben az említett üzemekben éjjeli munka folyna, ily munkákba csak a 16 évi felüli férfinemhez tartozók vonhatók be, azonban gondoskodni kell az éjjel alkalmazott munkásokok felváltásáról.

Évenkénti fizetési szabadság. A szociálpolitika legújabb vívmányai közé tartozik a fizetési szabadság rendezésének a kérdése. A gondolkozó munkaadók annak fölismeréséhez jutottak el a múltak tapasztalatai alapján, hogy az emberi szervezetnek is szüksége van egy évi állandó munka után hosszabb pihenésre, mert csak így lesz képes munkaerejét megújítani, testi és szellemi bágyadságát felüdíteni.

A nyári szabadság bevezetésének első nyomaival Angliában találkozunk, ahol 1872-ben már egyes üzemek bevezették a nyári szabadságolásokat. Németországban is voltak vállalatok, amelyek a XX. század elején már nyári szabadságot adtak munkásaiknak. A világháború után ennek a természetes emberi követelménynek felismerése napról napra fokozódott s törvényes védelem hiányában a kérdést kollektív szerződések útján szabályozták, amelyek az évközi szabadságot biztosították. Rövidesen azonban a törvényhozók érdeklődését is felébresztette a kérdés s 1919-ben Ausztria valamennyi munkására, Finnország, Olaszország a magánalkalmazottakra, 1921-ben Csehszlovákia a bányászokra, majd 1925-ben valamennyi munkavállalóra, 1922-ben Lettország, Lengyelország és Finnország a munkásokra, 1927-ben Olaszország és Románia valamennyi munkavállalóra, 1931-ben Jugoszlávia a magánalkalmazottakra, 1933-ban Portugália valamennyi munkavállalóra, Lit-

vánia az ipari munkavállalókra terjesztette ki a fizetési szabadság intézményét.

Magyarországon a kérdést megkésve az 1937: XXI. törvény szabályozta, miután azt 23 állam minden munkavállalóval és 16 állam, különböző munkavállalói kategóriáival kapcsolatban szabályozta. Az 1937: XXI. törvény végrehajtásaként kiadott 3000/1938. Ip. M. sz. rendelet fektette le tulajdonképpen a fizetési szabadság jogi alapjait. A rendelkezések azonban nem vonatkoznak azokra a munkavállalókra, akik olyan kisiparos vagy kiskereskedő üzemében, vállalatában, üzletében dolgoznak, akik állandóan legfeljebb csak két alkalmazottat foglalkoztatnak. Ugyancsak nem vonatkoznak a törvény rendelkezései azokra az alkalmazottakra, akiknek évi illetménye a 6000 pengőt meghaladja. A fizetési szabadságnak másik előfeltétele az, hogy a munkavállaló ugyanannál a munkaadónál legalább egy éven át folytonos szolgálatot teljesítsen. Az egyéves szolgálati idő folytonossága fennáll akkor is, ha a munkavállaló évenként legfeljebb három hónapot meg nem haladóan betegség, baleset, katonai szolgálat miatt szakítja meg a munkaviszonyt. Ugyancsak nem érinti a folytonosságot, ha a munkavállaló 14 munkanapot meg nem haladóan egyéni vagy családi életében felmerült egyéb körülmény folytán önhibáján kívül kényszerül a szolgálati viszony megszakítására.

A fizetési szabadság legrövidebb időtartama évi hat nap. Ebbe a hat napba azonban a vasárnapok, ünnepnapok nem számítanak bele, sem azok a napok, amelyeken az alkalmazott betegség, baleset vagy lebetegedés miatt nem teljesített szolgálatot, kivéve, ha az előbb említett események a szabadság megkezdése után következtek be.

A fizetési szabadság tekintetében háromféle mérték van érvényben. A munkások, szolgák, altisztek, iparossegédek stb. fizetési szabadsága egy év után évi hat nap, öt évi szolgálat után legalább nyolc nap, amely három évenként egy-egy nappal emelkedik és 17 évi szolgálat után eléri a 12 napot (vasárnapokkal együtt tehát két hetet).

Az irányító munkát végző munkások, altisztek, iparossegédek (ha legalább 20 munkás munkáját irányítják), művezetők, kereskedősegédek fizetési szabadsága legalább 6 nap, ötévi folytatólagos szolgálat után 12 nap, amely két évenként egy-egy nappal emelkedik, míg a 17. szolgálati év után 18 napban (vasárnapokkal együtt három hét) eléri a törvényes maximumot.

A tisztviselőknek háromévi folytonos szolgálat után 12 napi fizetési szabadság jár, mely a 15-ik évig minden évben egy nappal emelkedik s 15 év után eléri a maximumot 24 napi szabadsággal (vasárnapokkal együtt négy hét).

A szabadság idejére a munkaadó köteles kiadni a munkavállaló rendes illetményeit (törzsfizetés, lakáspénz, rendszeres pótlékok, természetbeni járandóságok).

A fizetéses szabadságot a munkaadó lehetőleg egyhuzamban tartozik kiadni, legfeljebb azonban három részletben, de úgy, hogy egy-egy részlet hat-hat munkanapnál rövidebb nem lehet.

Szabadidőmozgalom (Dopolavoro, Kraft durch Freude stb.): Az ember függetlenségének, énjének, emberi mivoltának felszabadítása fele hatalmas lépés történt az elmúlt százötven év alatt, amikor is sikerült a napi 15-16 órai munkaidőt nyolc órára leszorítani, éjjeli munkaszünetet nagy általánosságban behozni, hétközi (vasárnapi) szünnapot, évenkénti fizetéses szabadságot biztosítani. Amikor az emberséges törvényes rendelkezés folytán a dolgozó társadalom szabadidő felett is rendelkezhetett már, megindultak az első törekvések abban az irányban, hogy a dolgozó ember, a maga szerény jövedelme mellett, a rendelkezésére álló szabadidőt egészségesen, okosan, szellemét, testét felfrissítve, ne pedig egészségére ártalmas csapszékekben dorbézolva, kártyázva töltsse el. A felszabaduló ember hóna alá kellett nyúltni, hogy az magához térjen s igyekezzék emberhez méltó életet élni s ha lehet, megmenteni még valamit abból, amit gyermekkorában elmulasztott, tanulni, művelődni, lelkét ideálisabb légkör felé irányítani, érdeklődését a kultúra, a civilizáció felé fordítani. Eljött az az idő, amikor a dolgozó ember figyelmét is Isten pompás alkotásának, a világ szépségének megismerése felé lehetett fordítani. Ez az alap gondolata mindazoknak a nemes törekvéseknek, amelyek az utolsó két évtizedben a munkástársadalom javára Dopolavoro, Kraft durch Freude szabadidőmozgalom néven megszülettek.

A fasiszta Olaszországban Mussolini 1925-ben vetette meg alapját a Dopolavorónak (a munkautáni szövetség), abból az elgondolásból kiindulva, hogy a munkásember részére is rendelkezésre álljanak klubok, kaszinók, ahol szabadidejüket hasznosan eltölthetik. Ezekben a dopolavoro székházakban, amelyekkel immár Olaszország minden községe el van látva, a munkásember mindent megtalál, amire szellemi, lelki és testi élete vágyik. Olvasótermekben újságok, folyóiratok, könyvek állanak rendelkezésére, szaktanfolyamokat, nyelvtanfolyamokat tartanak a tagok részére. Énekkarokat, zenekarokat alakítanak, műkedvelő színitársulatok alakulnak, amelyek nemcsak a helyi dopolavoro tagjait, hanem vidéki dopolavorók közönségét is szórakoztatják. A szellem és lélek megkapja a maga táplálékát, de a dopolavoro a testről sem feledkezik meg. Csaknem minden dopolavorónak megvan az atlétikai, futball köre és a tagok a sport minden ágát művelik. Jelentős szerepük van a közös kirándulásoknak, nyaraltatási akcióknak. A német munkásság körében a Kraft durch Freude néven ismert szövetség hasonló tevékenységet fejt ki. A szövetség tagjait nyáron a tengerparton üdülteti, ahol többszáz ezer dolgozó befogadására alkalmas hotelek állnak a tagok rendelkezésére.

zésére. Számos tengeri kirándulást is rendeznek. A szövetség e célra saját hajókkal rendelkezik.

A munkaező védelme a gyárakban. *Schönheit der Arbeit-mozgalom*. A munkaező nagyobb megbecsülésének felismerését jelentik azok a munkásvédelmi törvények, amelyek egészségügyi követelményeket támasztanak a munkaadóval szemben a dolgozó társadalom védelmére. Ezek a törvények a XIX. század második felében kezdtek jelentkezni, azonban a munkahely higiénijának erőteljesebb védelmére csak napjainkban került sor.

A magyar törvényhozásban a társadalombiztosítási törvényeken kívül az első jelentős törvény az 1893: XXVII. törvény, amely a balesetek elhárítása és az alkalmazottak életének, testi épségének és egészségének megóvása érdekében szükséges intézkedéseket tartalmazza. E törvény rendelkezései értelmében a munkaadó köteles ipartelepén mindazt létesíteni és fenntartani, ami, tekintettel a telep és az üzem minőségére, annak követelményeihez képest, az alkalmazottak életének, testi épségének és egészségének lehető biztosítása érdekében szükséges, így elrendeli a törvény, hogy a munkaadó köteles a hajtó- és fogaskerekeket, a hajtóerő közvetítőket védőkészülékkel vagy korláttal ellátni, a veszélyes helyeket elkeríteni, a körfűrészeket, a gyalu-, maró-, köszörűlő és más gépeken védőkészülékeket alkalmazni, a gyári helységek kellő szellőztetéséről és világításáról, a fejlődő gáznak, pornak, hulladékoknak és egyéb szennynek eltávolításáról gondoskodni, respirátorokat és exhaustorokat alkalmazni s végül az első segélyre szükséges köt- és gyógyszereket készenlétben tartani.

A hatásosabb baleset elleni küzdelem érdekében az OTI »Általános Balesetelhárító Czórend-5szabály«-t adott ki 1939-ben, amely a munkaadókat és munkavállalókat kötelező előírásokat tartalmaz s célja a balesetek számának csökkentése.

A munkásegészségügy terén még sok kívánni való van hátra. Külföldi példára szükség lenne oly iparegészségügyi kódexre, amely pontos előírásokat tartalmazna a munkahely nagyságára, világítására, a műhelyek berendezésére vonatkozólag. Ma még Budapest területén igen sok munkás sötét, nyirkos pincékben dolgozik, amelyekbe kis nyílásokon keresztül alig jut levegő, napfény. Ezeket az egészségtelen helyiségeket mind be kellene záratni, ha abból indulunk ki, hogy a munkás legdrágább kincse az egészsége és szemevilága.

A nemzeti szocialista Németországban néhány év óta a dolgozó társadalom egészségének védelme érdekében életképes mozgalom indult meg »Schönheit der Arbeit« címen. E mozgalom nemes versenyre szólítja fel a gyárosokat, üzemeket, hogy munkavállalóik egészsége érdekében igyekezzenek a munkahelyet minél tisztábbá, barátságosabbá, hangulatosabbá tenni. A verseny során sok vállalat a munkahelyet megnyerőbbé, derűsebbé tette s a munkások részére zuhanyozókat, öltözőket,

fürdőket rendeztek be. A Schönheit der Arbeit-mozgalomnak meghonosítása Magyarországon is még bőséges teret találta.

Szellemi és kulturális javak igazságosabb elosztása. A szellemi és kulturális javak igazságosabb elosztásának nemes munkájában tekintélyes szerepet tölt be a *rádió*, mert a testvériesülés, az egyenlősítés egészséges folyamatát nagyban egyengeti. Valaha kevés ember engedhette meg magának azt a szellemi élvezetet, hogy a milánói Scala avagy a londoni opera díszelőadásain résztvehessen. Ma a rádió a leggazdagabb és a legszegényebb ember részére egyenlőképp lehetővé teszi filléres áldozatok mellett, hogy hallgathassa Benjamino Giglit, Erna Sackot avagy GalliCurcit. Nyitva áll mindenki részére az operák, operettek megismerése, külföldi nyelvek megtanulása, irodalmi művek megismerése. Ma a világeseményeket gazdag és szegény ember egyaránt egyidőben ismeri meg. A technika vívmányairól szegény ember éppen úgy értesül a rádión keresztül, mint a gazdag ember. Világrészeket száguldhat be a rádió előadásai révén mindenki. Ember és ember a rádiót hallgatva, egészen közel jött egymáshoz, a szakadékok eltűnnek, a városok és falvak közönsége egyszerre emelkedik műveltségben és kultúrában.

Ugyancsak nagy kultúrmissziót végeznek a *hangos híradók és oktató filmek*, amelyek a legszegényebb emberek részére is lehetővé teszik Isten legszebb alkotásainak, a Föld szépségeinek, csodáinak megismerését filléres árak mellett.

Hasonlóan szociális munkát végeznek a fasiszta kormányzattól legelőször bevezetett *ireni popolarék*, amelyek *filléres vonatok* alatt hazánkban is közkedvelté váltak. Ezeknek is nagy részük van abban, hogy a röghöz kötött ember szárnyakra kelhet s megismerheti *hazáját* és a világot.

Mindezekből megállapítható az, hogy a dolgozó ember sorsa az elmúlt 150 esztendő alatt igen nagy mértékben javult. A sárból, a porból felemelkedett, hozzájutott szabadidőhöz, hogy emberi életet élhessen, időt szentelhessen saját maga műveltségének továbbfejlesztésére s így családjának és a társadalomnak hasznos szolgálatot tehesen. A tudás ma már nem a kiváltságos osztályok kincse, a tanuláshoz, továbbképzéshez, felemelkedéshez ezer út áll rendelkezésre. Az ember élete szebb lett és még szebb lesz céltudatos szociálpolitika művelése mellett.

Célkitűzések: A munkaidő kérdésében jelenleg Magyarország ugyanazon a ponton van, ahol a többi modern államok. Megvan a lehetőség a 8 órás munkaidő teljes keresztülvételére. Ha azonban a kérdést a jövő perspektíváján át szemléljük, akkor arra az álláspontra jutunk, hogy a nyolc órás munkaidő kiküzdésével még nem érkezett el a munkavállalói társadalom a végcélhoz. Ezt ma már maximumnak, semmi esetre sem pedig minimumnak kell tekinteni. Vannak már országok, mint például Olaszország és Franciaország, amelyek bevezették a 40

órás munkahetet. Igen közelfekvő az a gondolat, hogy a harci zaj elültével ebben az irányban fog megindulni a munkástársadalom követelése. Arra is volt már példa (Amerika), hogy nagy vállalatok igen előnyös körülmények között 30 órás munkahét mellett termeltek. A munkaadói társadalom az elmúlt évtizedek alatt meggyőződhetett arról, hogy nem ment tönkre a termelés akkor, amikor a napi munkaidőt 16 órától 14 órára, majd pedig 12, 10, 9 és 8 órára csökkentették. A jobban kipihent ember termelőképessége, használhatósága fokozódott, kisebb munkaidő mellett. Nem fog belepusztulni az ipar abba sem, ha egyszer 30 órás munkahét mellett fognak az emberek dolgozni. Ez pedig nem álmokkép. Minél jobban fejlődik a technika, minél életrevalóbb találmányok születnek meg, minél nagyobb mértékben használják ki a természeti erőforrásokat, vízeséseket, folyók árját stb., annál kevesebb munkás-kézre lesz szükség. Ha a munkásokat hosszú munkaidő mellett veszik igénybe, akkor kevesebb munkásra van szükség. Mint-hogy pedig minden embernek joga van a munkára és a munkán keresztül az életre, a meglevő munkaalkalmakat kell testvériesen elosztani. Ennek pedig egyetlen útja a munkaidőnek megfelelő csökkentése. Ez az állapot egyben megfelel annak a követelménynek is, hogy minden ember emberhez méltó életet éljen. A gép dolgozzék, szolgálja ki az embert, aki ura a gépi erőnek. Nem fognak eltelni évtizedek s az emberek tömege heti 30 órai munkaidő mellett fogja emberhez méltó életét élni.

További célkitűzés az éjjeli munkának a felnőtt munkások részére is a lehető legnagyobb mértékben való kiküszöbölése. Ha pedig a tőkés mindenáron éjjeli foglalkoztatással magas profitot akar kihozni, akkor azoknak a munkásoknak, akik a természetellenes éjszakai szakaszban dolgoznak, e fáradságosabb és embertelenebb munkáért legalább 25% pótlékot kell, hogy a rendes munkabéren felül fizessen.

A fizetéses szabadság kérdésében a magyar törvényhozás – bár késéssel – rálépett a helyes útra. Az eddigi törvényes rendelkezések azonban még nem kielégítőek. Az elvesztett testi energiák visszaszerzésére, az elfáradt test regenerálására szükségük van nemcsak azoknak a munkásoknak, akik nagy munkaadóknál, hanem azoknak is, akik kézműiparosoknál dolgoznak. Ugyancsak méltánytalan az is, hogy oly munkavállalók, akik nem egy, hanem több munkaadónál dolgoztak éveken át, a jelenlegi rendszer mellett nem juthatnak fizetéses szabadsághoz. E kérdéseket a külföldön (Franciaország, Belgium stb.) már megoldották, kompenzációs pénztárak útján, úgyhogy komoly akadályokba a fizetéses szabadság általánosítása hazánkban sem ütközhet.

A fizetéses szabadság idejének helyes felhasználása és a rendelkezésre álló anyagi eszközök belső értékének felfokozása érdekében szükség van országos akciókra, amelyek révén a

dolgozók és családtagjaik olcsó utazási és nyaralási lehetőségekhez jutnak. Meg kell szervezni a fürdőhelyeket, olcsó munkásszállodákat kell építeni, kirándulásokat kell szervezni a nyaralók részére.

A munkástársadalom egészségének, a műhelyek egészségügyi viszonyainak megjavítása érdekében az iparfelügyelőségeket iparhigiéniaiában jártas szakorvosokkal kell kiegészíteni, akiknek kötelességük lenne az egészségtelen műhelyek, üzemek bezáratása. Iparegészségügyi kódexben pontos előírásokat kellene közreadni a dolgozó emberek védelmére. Ugyancsak meg kellene indítani a nemes versenyt a munkahely szépségéért, miként azt már külföldön végzik.

Az egészségügy terén egy másik fontos intézkedés a két-évenkénti kötelező orvosi vizsgálat lenne. Csilében el tudták rendelni és keresztül tudják vinni az évenkénti orvosi vizsgálatot, valószínűleg ily rendelkezés Magyarországon sem ütköznék nehézségbe. A kétévenkénti kötelező orvosi vizsgálat mellett még idejében fel lehet ismerni a kezdődő szervi bajokat s azonnal intézkedni lehet, hogy a fenyegetett egészség helyreállítása érdekében a munkavállalót munkahelyéről kiemeljék s idejében megfelelő gyógytényezőhöz juttassák.

IV. A DOLGOZÓ EMBER GAZDASÁGI VÉDELME

a) A munkához való jog, a munka mini a jövedelmek elosztásának alapja

A szociális eszmék feszítő ereje lépésről lépésre kiköszörülte azt a csorbát, amelyet az ipari forradalom az emberi méltóságon ejtett. A sárbataszított, az éjjel-nappal szünet nélkül dolgozó s a nagy testi fáradtság nyomán enervált, ítélőképességétől megfosztott, sokszor alkoholistává és erkölcsteleenné fajult lénynek a szociális küzdelmek visszaszerezték függetlenségét, szabadságát, visszaadták őt családjának, a társadalomnak és a nemzetnek. Történt ez a munkaidőnek fokozatos leszállításával egészen a 40 órás munkahéig, az éjjeli munka jó részének betiltásával, a vasárnapi munkaszünet biztosításával, a fizetési szabadság bevezetésével, a szabadidő-mozgalmak céltudatos megszervezésével. A dolgozó ember ismét felemelt fővel járhat, jogai vannak, védelemben részesül munkaerejének kizsákmányolása ellen, a fenyegető balesetek ellen.

A dolgozó embernek azonban nemcsak szellemisége, lelke van, hanem teste is. A testnek pedig szükségletei vannak. E szükségletek kielégíthetésének mértéke teszi az embereket elégedetlenekké avagy megelégedettekké. Az az ember, aki saját és családjának szükségleteit nem tudja kielégíteni, elégedetlen, forrongó lelkületű. A kiinduló pont mind g az, hogy mások hogyan, milyen mértékben képesek szükségleteiket

kielégíteni s ha az emberek nagy része azt tapasztalja, hogy egyesek, akik sokkal kevesebbet dolgoznak, az élet minden szépségét, testük, lelkük minden szükségletét és igényét ki tudják elégíteni, míg maguk a legszorgosabb munka mellett a mindennapi szükségletet sem képesek kielégíteni, akkor az emberek lelkét keserűség üli meg. A végletek, a szélsőségek láttára szélsőséges hajlamúvá válik s megindul a társadalmon belül a szociális küzdelem a szociális igazság kivívásáért.

Ha az emberi szükségletek széles skáláját szemügyre vesszük, akkor azt látjuk, hogy vannak jelenbeli és jövőbeli szükségletek, vannak elsőrendű életszükségletek s vannak tizedrangú életszükségletek. A felebaráti szeretet parancsolata, valamennyiünk közös emberi mivolta, emberazonosságunk, az erkölcsös életszemlélet azt követeli, hogy minden embertársunk, akit a sors e Földre tett, feltétlenül hozzájuthasson az elsőrendű életszükségletek kielégítéséhez, a megélhetéséhez. Az életszükségletek kielégíthetésének alapja a becsületes munka. Tehát az élet jogán mindenkinek joga és kötelessége a munka. Olyan életszemléletet kell a társadalmon belül kialakítani, mely elismeri azt a tételt, hogy minden jutalmazásnak, a szükségletek kielégíthetésének egyetlen erkölcsös alapja a munka. Az a társadalom egészséges s annak a társadalomnak tagjai megelégedettek, ahol munkája alapján mindenki emberséges életszínvonalat tud magának és családjának biztosítani. Az a társadalom beteg, korrump, ahol a munka nem részesül kellő megbecsülésben s ahol sokan vannak, akik mások munkáján élőködve, erkölcstelen utakon és módokon képesek maguknak pazar életszínvonalat teremteni.

Ahhoz, hogy a munka megbecsülésben, kellő jutalmazásban részesülhessen, előbb ki kell irtani a társadalomból az erkölcstelen, léha felfogást, úrhatnámiságot, a tisztességtelen úton való jövedelmek szerzésének lehetőségét. A társadalmi megújodáshoz, a munka minél magasabb piedesztálra való emeléséhez tehát akkor jutunk el, ha könyörtelenül kiirtjuk előbb a társadalom parazitáit. Szigorú kényszermunkára kell kárhoz-tatni, internálótáborokba kell vitetni az összes síbereket, hamiskártyásokat, házasságszédelőket, lánckereskedőket, árdrágítókat, az éjjeli világ kalózeit.

Ugyanezen erkölcsi felfogásból kiindulva be kell szüntetni mindazokat a juttatásokat, amelyeket a liberális korszakban egyeseknek minden munka nélkül megszavazott és még ma is juttat. Ide tartoznak az igazgatósági tagságok, amelyekért kapitalista vállalatok tekintélyes összegeket fizetnek. *Törvényhozásilag ki kell mondani, hogy igazgatósági tagságért a vállalatok legfeljebb húsz pengő jelenléti díjai fizetnek, amennyiben az igazgatósági tag legalább három óra hosszat tartó igazgatósági ülésen részt vett.*

Ebbe a gondolkörbe tartozik az az egészségtelen helyzet is, ami a zsidótörvény nyomán lábra kapott. Egyes vállalatok,

magas dotálással szalmabábokat vettek fel a vállalatokhoz, akiket munkaasztalhoz sem engednek s őket legfeljebb kijárószerephez juttatják. Ezek a nagyközönség terhére, a fogyasztás megdrágítására kreált és busásan dotált állások nagy elkanyarodást jelentenek a szociális igazság keresésében megjelölt szociálpolitikai céloktól.

Ugyancsak ebbe a gondolatkörbe tartozik az az egészségtelen helyzet is, amely olyképpen állt elő, hogy a köztisztviselői asztaloktól számosan a zsidótörvény lehetőségei mellett elmentek magánvállalatokhoz, ott busás javadalmazáshoz jutottak, de ugyanakkor *tovább élvezik, esetleg évtizedeken keresztül, állami nyugdíjukat.* Ennek az egészségtelen és a szociális igazságot bántó állapotnak megszüntetésére *ki kellene mondani, hogy azoknak az állami nyugdíjasoknak, akik magángazdaságban havi 500 P-s avagy ezt meghaladó javadalmazást élveznek, nyugdíja mindaddig szünetel, amíg ily javadalmazás élvezetében állanak.*

A társadalom élőködőinek kigyomlálása nyomán fog jelentkezni a munka nagyobb megbecsülése s egyben – az élőködők kikapcsolásával – lehetőség fog nyílani a komoly munka nagyobb javadalmazására.

A társadalom minden tagjának joga van a munkán keresztül az élethez s ezért a társadalomnak kötelessége mindenkinek munkaalkalmakat juttatni, avagy ha erre nem képes, munkanélküli segélyeket fizetni.

Vájjon Magyarországon adva van-e annak lehetősége, hogy mindenki részére munka jusson. E lehetőség megvizsgálásánál két szempontot kell figyelembe venni, jelesül azt, vájjon van-e elég munkalehetőség, munkaalkalom s ugyanakkor milyen a munkapiac összetétele.

Ami a munkalehetőségeket illeti, bátran leszögezhetjük azt, hogy Magyarországon minden faluban, minden városban és minden megyében a munkafeladatok oly mennyisége vár komoly szervező erőkre és munkakezekre, hogy száz év sem elegendő e feladatok elvégzéséhez, a hiányok, a múlt hibáinak és mulasztásainak jóvátételéhez. Ennek igazolására az alábbi szemelvények elégségesek. Magyarországon a legutóbbi statisztikai összeállítás adatai szerint minden 100 házból 48'5 ház vályogból, vagy sárból épült, minden 100 házból 27·8 ház tűzveszélyes náddal vagy zsúptetővel fedett. Magyarország vízellátása szempontjából a helyzet igen kedvezőtlen. Az 53 törvényhatósági és megyei városból mindössze 22 városban van vízvezeték. A falu vízellátásáról 1938. év végén 32.712 kút gondoskodott. Az Országos Közegészségügyi Intézet e kutak 27%-át találta egészségesnek. 73%-át szennyezett vízűnek. Erre az eredményre a külföldön elfogadott standardnál jóval enyhébb mérték alkalmazása mellett jutottak, mert a nemzetközi mérték alkalmazása mellett a kutaknak legfeljebb 15%-át tarthatták volna megfelelőnek egészségügyi szempontból. Ha a

kórházi viszonyokat vizsgáljuk meg, azt látjuk, hogy Magyarországon 1938-ban minden 10.000 leikre 54 kórházi ágy jutott, ugyanakkor például Németországban 98, Svájcban 78, Svédországban 78, Norvégiában 83 kórházi ágy jut. Itt van a tuberkulózis egyik okozója, a falu pora. Ha kocsi, vagy autó halad át a magyar falvakon, akkor azok hamarosan porfellegekbe burkolóznak. Avagy egészséges állapotnak nevezhetjük-e azt, amikor egy országban 900.000 holdnyi terület víz alá kerülhet s egy év alatt a házak ezrei omlanak össze árvíz következtében. Egészségesnek nevezhetők-e oly állapotok, amikor az ágyrajárók száma csak Budapesten 60.000. Nem beszélünk a közgazdasági feladatokról, amelyek hosszú sora adva van, mint például a csatornázás, Duna-Tisza közén öntözőművek létesítése, szikes talajok átalakítása, mocsarak, vadvizek lecsapolása, vizierők energiájának kihasználása stb. stb. Mindezek az adatok azt a határozott választ adják, hogy munkafeladatok hiányától ebben az országban még jó néhány évtizeden át tartani sem kell. Nincs másra szükség, mint felhívni minden község, város és megye vezetőségét, hogy állítsák össze a leg-sürgősebb közegészségügyi feladatok jegyzékét s e feladatokat egy országos programban feldolgozni. Az országos program: elő kell teremteni a szükséges beruházási tőkét s öt-öt éves tervek alapján a programot végre kell hajtani. Nincs kétség afelől, hogy az országban minden épkézláb ember munkaalkalomhoz jut.

b) *Munkapiac rendezése*

A munkaalkalmak előteremtése mellett a másik feladat a munkapiac kellő megszervezése. Ez annyit jelent, hogy a munkaalkalmakat úgy kell elosztani, hogy mindenki munkához juthasson. Munkához kell jutnia elsősorban minden 18 és 65 év közötti, illetőleg, ha idővel az öregségi járadékok élvezetét a 60 éves korhatárhoz kötnék, minden 18 és 60 év közötti szellemileg és testileg ép és egészséges férfinak. Eszerint kímélni kell a gyermekeket s részükre lehetővé kell tenni, hogy gyermekkorukat minél jobban meghosszabbítva erőt gyűjthessenek addig a pillanatig, amikor ki kell lépniök az életbe s kenyerüket meg kell keresniök. Ugyanakkor egy egészséges társadalomnak távol kell tartani a munkapiactól a 65 éven felülieket, akik megérdemelték hosszú évtizedes munka után a pihenést, nyugalmat. Egészséges társadalmi berendezkedés mellett ki kell kapcsolni minden nehéz, fárasztó ipari munkából és kenyérkereseti foglalkozásból a családanyákat, akikre nagyobb szükség van otthon gyermekeik nevelésénél. Ugyancsak meg kell tisztítani a munkapiacot azoktól a két és többkenyeres álláshalmazóktól, akik munkanélküliek elől egoisztikus lelkülettel a megélhetéshez szükséges egy darab kenyeret is elveszik. Ezek azok a kirívó

esetek, amelyekbe a szociálpolitika célkitűzése szerint a törvényhozásnak és a közigazgatásnak bele kell nyúlnia és a társadalmi ellentéteket le kell vezetnie.

c) *Munkabérek*

A társadalomnak nemcsak az a kötelessége, hogy minden dolgozni akaró ember részére munkát biztosítson, hanem az is, hogy a becsületes munka a megérdemelt jutalomban részesüljön. Ennek a jutalomnak olyannak kell lennie, hogy annak segítségével az egyén elsőrangú szükségleteit minden nehézség nélkül kielégíthesse, tehát 18 éves kora után magát eltarthassa, továbbá hogy 30-ik életévének betöltése előtt családot alapíthasson s családját tisztességesen, gondtalanul eltarthassa. Ez annyit jelent, hogy a munka javadalmazásának a szociális igazságosság követelményének meg kell felelnie.

A munka jutalma, ellenértéke a munkabér, a tisztviselői illetmény. Amily hősiesség küzdelmet folytatott az emberiség az elmúlt 150 év alatt felemelkedéséért, felszabadulásáért, egyéni szabadságának visszaszerzéséért, éppen olyan szívós küzdelmet folytatott és folytat ma is tisztességes emberi létfenntartásáért, megélhetésért, családjának fenntartásáért.

A múlt század elején a munkabérek igen alacsonyok voltak. Szükség volt az anyára, a gyermekek munkájára, csakhogy a létfenntartáshoz szükséges legminimálisabb összeget megkeressék. A profitéhes új gyárosok sok helyen visszaéltek az úgynevezett truck-rendszerrel, ami annyit jelentett, hogy pénz helyett természetben, árucikkkel fizették munkásaikat. Ezeket az árucikkeket – visszaélve a munkások tudatlanságával – sokszor drágán számították fel. A munkások a felesleges cikkeket kénytelenek voltak veszteséggel eladni, csakhogy pénzhez jussanak s azt vásárolhassák meg, amire szükségük volt. E ferde bérfizetési rendszer megszüntetésére kénytelenek voltak törvényeket hozni, így Angliában az 1831-ben hozott munkásvédelmi törvény kimondotta, hogy a munkabéreket csak pénzben szabad fizetni. Svájcban az 1877-ben hozott gyári törvény, Magyarországon az 1884: XVII. ipartörvény mondta ki, hogy áruban tilos a munkabért fizetni.

A vállalatok a munkabért vagy az eltöltött munkaidő alapján, vagy a végzett munkaeredmény figyelembevételével, vagy végül prémios rendszer alapján fizetik. A munkában töltött idő alapján teljesített fizetéseknek időbér a neve. Ez lehet órabér, napibér, hetibér. A végzett munkaeredmény alapján fizetett bér: darabbér, akkordbér. A prémios rendszer rendszerint az akkordbérnek és időbérnek javított változata.

A munkabér helyes megállapításánál érdekelve van a munkaadó, a munkavállaló s maga a gazdasági élet is. Az időbér nem felel meg a munkaadó érdekeinek, mert nem nyújt részére

megfelelő kalkulációs alapot. Nem tudja, hogy egy nap alatt munkása bizonyos cikkből hány darabot fog előállítani. A munkásnak nem áll érdekében az igyekevs, mert hisz munkaórák szerint kapja bérét. Sőt az igyekevtől visszatarthatja az a gondolat is, hogy ha hamar elkészül a munkával, esetleg munka nélkül marad, elbocsátják. De ez a bérrendszer a törekvő munkásember igényeit sem elégíti ki. Nincs ami növelje ambícióját, nem áll módjában szorgalommal, igyekezettel többet keresni, növelni bevételét.

Tökéletesebb rendszer az akkord bér, darabbér, mert ez lehetővé teszi a munkaadónak az árvetést. De előnyére válik a jó és ügyes munkásnak is, mert szorgalmával magasabb munkabért érhet el, mint időbér mellett.

A prémiumos rendszernél külön jutalmat kap akkor, ha az egyes termelvényeket bizonyos időnél gyorsabban képes előállítani.

A legutóbbi évtizedekben Amerikában, Franciaországban, új gondolatok születtek meg, melyek Taylor-rendszer, tudományos művezetés, újabban Bedeaux-rendszer, Szovjet-Oroszországban a Stakanov-rendszer neve alatt ismeretesek. Az Amerikából kiinduló Taylor-rendszer alapgondolata az, hogy a munkamenetet le kell egyszerűsíteni, részeire kell bontani, könnyítéseket keresztülvinni a munkás javára, hogy a munka ne legyen annyira fáradságos, megerőltető s ezzel a termelést is fokozni lehet. A Bedeaux-rendszer arra kívánja ösztökélni a munkásokat, hogy azok fokozzák munkateljesítőképességüket. Ez a rendszer sok visszahatást váltott ki, mert megerőltető a munkásokra nézvre. Az orosz Szakanov-mozgalom célja a munkások érdeklődését felébreszteni a termelés iránt, rábírní őket a gondolkodásra, egyszerűsítésekre, meglátások kihasználására, találmányok utáni kutatásra. A mozgalom révén nagy fellendülés állott be az orosz ipari, bányá- és mezőgazdasági termelésben s egyúttal a munkabérek is emelkedtek a termelés rentabilitásának fokozása következtében.

A dolgozó társadalom minden törekvése mellett nem érhetette el azt a célját, hogy életszínvonala lényegesen emelkedjék. Végül is kénytelenek voltak új utakon kedvezőbb megoldásokat keresni. Ezek az új utak a legkisebb munkabérek, a családi munkabér, a mozgó bérskála név alatt váltak ismeretessé.

d) *A legkisebb munkabérek megállapítása*

A szociálpolitika egyik jelentős eszközévé vált a legkisebb munkabérek megállapításának intézménye.

A múlt század második felében történtek első kísérletek arra nézvre, hogy az igen alacsony munkabérek alsó határa emberségesebb színvonalra emeltessék. A legelső törvényt, amely bevezette a legkisebb munkabérek alkalmazását 1894-ben

Újzélandban hozták, amely úttörő példát két év múlva Ausztrália egyik állama (Viktória) követte. A Viktória állam példája hasonló elhatározásra bírta a többi ausztráliai államot is. A távolkeleti új szociális vívmány a XX. század elején követőkre talált Európában és Észak-Amerikában is. Anglia 1909-ben, az Egyesült Államok közül pedig Massachusetts állam 1912-ben fogadta el helyesnek a legkisebb munkabérek megállapításának elvét. Franciaország 1915-ben szintén hozott törvényt a legkisebb munkabérek szabályozása tárgyában.

A világháború után a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal is felvette érdeklődésének körébe az emberségesebb munkabérszínvonalra törekvő módozatokat s ezen gondolatkörben fogott hozzá a legkisebb munkabérek intézményének tanulmányozásához. A kérdést feldolgozták, tárgyalásra előkészítették s a genfi nemzetközi munkaügyi értekezlet 1928. évben tartott ülésén már egyezménytervezetet fogadtak el a legkisebb munkabérek megállapítására vonatkozó eljárások tárgyában. Maga az egyezmény a csatlakozó tagállamok szabad elhatározására bízta a legkisebb munkabérek megállapításánál követendő eljárást, csak az a kikötése, hogy az eljárás során a munkaadói és munkavállalói kiküldöttek egyenlő számban, az egyenjogúság alapján vegyenek részt a határozathozatalban. Kimondja még az egyezmény, hogy a megállapított legkisebb munkabérek kötelező erejűek legyenek az érdekelt munkaadókra és munkavállalókra. A szóban levő egyezményt eddig a következő 22 állam ratifikálta: Ausztria, Bulgária, Belgium, Chile, Dél-Afrikai Unió, Franciaország, Hollandia, Írország, Magyarország, Nicaragua, Norvégia, Olaszország, Spanyolország, Újzéland és Uruguay.

Magyarországon az 1932: XIX. t.-c.-kel az ország törvényei közé iktatták az 1928. évi genfi egyezményt. E törvény alapján először a 6.600/1935. M. E. számú rendelet hatalmazta fel a kereskedelemügyi minisztert arra, hogy addig is, amíg az ipari (kereskedelmi) munkavállalók legkisebb munkabérének megállapítását törvény nem szabályozza, olyan iparágakban, amelyekben a munka zavartalanságának biztosítása végett szükséges, a legkisebb munkabérek megállapítását az érdekelt miniszterekkel egyetértve rendelettel szabályozhassa, azoknak az elveknek érvényesítésével, amelyeket az 1932: XIX. t.-c. fektetett le. E rendelkezés indította meg a legkisebb munkabérek megállapításának eljárását. Ez a megoldás azonban csak arra az időre szólt, amíg a legkisebb munkabérek kérdését törvény nem szabályozza. A kérdés végleges megoldását célozta az 1937: XXI. törvény, amely 610 szakaszaiban foglalt rendelkezéseivel a legkisebb munkabérek megállapítását az iparban, kereskedelemben véglegesen szabályozta. Kezdetben igen sok munkabérmegállapító bizottság működött, amennyiben azokat az egyes iparokban a kereskedelmi és iparkamarák

kerületeinek megfelelően alakították meg, majd később e rendszert megváltoztatták s országos hatáskörrel felruházott bizottságokat alakítottak.

A legkisebb munkabérek megállapításánál követett eljárás a következő. Az illetékes miniszter bizottságokat nevez ki, melyben munkaadói és munkavállalói kiküldöttek foglalnak helyet semleges személy elnöklete alatt. E bizottságok előzetes tárgyalások után határozatot hoznak. A határozatot közzé kell tenni a Közgazdasági Értesítő c. hivatalos lapban. Ellene bármely érdekelt 8 napon belül felszólalással élhet a bizottság jegyzőjéhez beküldött beadványban. A felszólalást a bizottság kivizsgálja. A meg nem támadott határozatot az illetékes szakminiszter – az árkormánybiztosság meghallgatása után – megerősíti. A megerősített határozat teljes szövegét a Budapesti Közlöny c. hivatalos lapban közzéteszik. E határozatok a kihirdetéstől számított 8-ik nap lépnek hatályba.

A legkisebb munkabérek megállapításának intézménye tagadhatatlanul vívmányt jelent a magyar szociálpolitikában is, mert az igen alacsony, sokszor embertelen munkabéreket méltányosabb szintre emelte. A jövedelmek elosztásában jelentkező végletek komolyabb eltüntetését azonban ezzel az intézménnyel sem lehetett elérni.

e) *Családi munkabér*

A munkabérek terén jelentkező szociális igazságtalanság valamelyes jóvátétele felé egy további lépést s ugyanakkor újabb szociális vívmányt jelent a családi munkabér intézményes bevezetése.

A családi munkabér célja könnyíteni annak a családapának gondjain, aki a mai gazdasági nehézségek közepette merte magára vállalni az élet keresztjét, mert családot alapítani, hogy gyermekein keresztül erősítse nemzetét, fenntartsa fáját, átmentse a múlt értékeit s új jövőnek vesse meg alapjait.

A családi munkabér gondolatát elsőnek XIII. Leó pápa hirdette meg az 1891. május 15-én kiadott Rerum novarum kezdetű enciklikájában, amikor is minden munkás részére oly munkabért követelt, amelyből nemcsak magát, de családját is el tudja tartani.

A családi munkabér először Franciaországban öltött testet. A szép eszme kivitele nem ment könnyen. Voltak gyárosok, akik családapá munkavállalóik anyagi nehézségének láttáiba családi pótlékokat kezdtek fizetni munkavállalóiknak gyermekeik száma arányában. A családi pótlékok fizetésével azonban nem egy esetben erősen emelkedtek a termelési költségek, miért is lassan munkásfelvételek alkalmával kezdtek előnyt adni nőtlen munkavállalóknak s így a családapá munkakeresők kenyér nélkül maradtak. Ez a helyzet is méltánytalan és igaz-

ságtalan volt. Végre is Románét Emil és Marsesche gyárosok rájöttek a helyes megoldásra. Ezek 1919-ben felhívták gyáros társaikat, hogy tömörüljenek, közös megállapodás szerinti összeget fizessenek egy bérkiegészítő pénztárba, amely pénztár fogja a családi pótlékokat a családapa munkavállalóhoz eljuttatni. Az eszmét siker koronázta s ma már számos ország bérkiegészítő családpénztárak útján oldja meg a családi munkabér nemes gondolatát. A családi munkabért napjainkig Franciaországban, Belgiumban, Olaszországban, Magyarországon, Spanyolországban, Hollandiában törvényes úton szabályozták, míg Németországban tarifaszereződések biztosítanak családi pótlékokat a munkás és magánalkalmazotti társadalom részére.

Franciaországban magánkezdeményezésre alakultak bérkiegészítő pénztárak, míg végre 1932-ben törvény hoztak, amely kötelezővé tette a munkaadóknak csatlakozását valamely családi pénztárhoz. További lépés 1938-ban történt, amikor kiterjesztették a kötelezettség elvét a mezőgazdasági munkaadókra is. Az 1939. év folyamán nagyszabású reformon ment át az intézmény, mely leegyszerűsítette az eljárást.

A legújabb törvényes rendelkezések a családi pótlék összegét következőképp állapítják meg: a családapa első gyermeke után az egy óra kifizetett munkabér 5%-át kitevő pótlékot kap, második gyermeke után a pótlék a kifizetett munkabér 10%-a, a harmadik és minden további gyermek után pedig a kifizetett munkabér 15-15%-a.

Franciaországban 1918-ban alapították az első családvédelmi pénztárakat, 1920-ban számuk már 57 volt, 1938-ban 228, amelyeknél összesen 390.000 munkaadó 5,315.000 munkavállalója élvezte a családi munkabér áldásait, akik közt 1.340.000.000 frankot fizettek ki családi pótlék címén, 2,869.000 gyermek után.

Belgium volt a második ország, ahol a családi munkabér gyakorlati bevezetése magánkezdeményezésre megtörtént. A törvényhozó – látva a kitűnő eredményeket – már 1930-ban kötelezte a munkaadókat a családi munkabérek fizetésére. Újabb hatalmas lépés 1937-ben történt, amikor is a családi pótlékok élvezetéhez az önálló keresetűeket és a szabadfoglalkozási pályákon működő családokat is hozzájuttatták.

Jelenleg 87 családpénztár és egy országos felügyeleti pénztár végzi a családi munkabér ügyviteli munkáját. A munkaadók járulékokat fizetnek, melynek összege minden férfi munkavállaló után napi 1-10 frank, minden női munkavállaló után napi 0-60 frank.

A családi pótlékokat Belgiumban erősen progresszív kulcs alapján állapították meg. Összege emelkedik, ha a megélhetési indexszám nő és csökken, ha alacsonyabb az indexszám. Belgiumban az utóbbi években a megélhetési index 650 és 800 között mozgott a háború előtti árszinthez viszonyítva. A csa-

ládi pótlék összege 800 árindex mellett például egy gyermek után egy napra 0-90 frank, második gyermek után már napi 1.60 frank, harmadik gyermek után napi 2.50 frank, negyedik gyermek után napi 3.70 frank, az ötödik s minden további gyermek után napi 5.05 frank.

Az önálló keresetűek félévi járuléka 112, 89 és 66 frank, aszerint, hogy az illető személy jövedelme 20-25.000 frank, avagy 15-20.000, illetőleg 10-15.000 frank között mozog. 10.000 frank alatti jövedelem esetén járulékfizetés nélkül is családi pótlék élvezetéhez jutnak az önálló keresetű családapák. A családi pótlékok összegét a törvény következőkép állapítja meg: első gyermek után félévi 90 frank, második gyermek után félévi 150 frank, harmadik gyermek után 350 frank, negyedik gyermek után 510 frank, ötödik s minden további gyermek után félévenként 720 frank családi pótlék jár.

Családi pótlékok címén 1937-38. évekig évenként több mint 300 millió frankot fizettek ki. Ez az összeg erősen emelkedett az utóbbi években, tekintettel arra, hogy az 1937. évi rendelkezés alapján mintegy 120.000 fővel emelkedett a családi pótléokra igényjogosult családok száma.

Olaszországban Mussolini a családi munkabér kérdésének megfontolására hívta fel az ipari munkaadói és munkavállalói érdekképviselőket. Ezek a családi munkabér bevezetése mellett foglaltak állást s 1934. október 11-én megállapodtak családi munkabér fizetésében. Ez a kísérlet annyira beváltotta a hozzá fűzött várakozást, hogy 1936. augusztus 21-én törvényt hoztak, amely kötelezővé tette a családi munkabér bevezetését.

Jelenleg Olaszországban családi munkabér élvezetében állnak az összes ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági munkások és munkavállalók. Eleinte külön pénztárak látták el a családi pótlékok fizetését, az 1940. augusztus 6-i törvény azonban egyetlen országos családi pénztár felállítását rendelte el. Ugyanezen törvény kimondta, hogy a családi munkabér terhére kizárólag a munkaadók tartoznak viselni. A járulékkulcsok jelenleg a következők: iparban a munkabér 8%-a, kereskedelemben a 6-25%-a, pénzügyintézeteknél és biztosítóknál 8-65%-tól 12-75%-ig, mezőgazdaságban pedig hektáronként fizetik a járulékokat. Az új rendelkezések értelmében a feleség után is fizetnek családi pótlékokat, melynek összege (munkástól banktisztviselőig) havi 25-20 lírától havi 100 líráig változik. A gyermekek után a pótlék progresszív, egy gyermekes családban havi 4-20 lírát kapnak a munkások és heti 6-60 lírát a magánalkalmazottak, két- és háromgyermekes családoknál a pótlék heti 6, illetve 8-70 líra, a négy- és többgyermekes családoknál minden gyermek után heti 7-80, illetve 10-50 líra.

Olaszországban 1939-ben 5,255.000 munkavállaló közt helyet foglaló 1,353.000 családapa munkás 3,400.540 gyermeke után 717, 578.400 lírát fizettek ki családi pótlék címén.

Hollandiában 1939. decemberében szavazta meg a parlament a családi munkabér bevezetéséről szóló törvényt. A holland törvény értelmében csak azok a családapák részesülnek gyermeknevelési pótlékban, akiknek kettőnél több 15 éven aluli gyermekük van.

A törvény a gyermeknevelési pótlékok összegét egy-egy napra állapítja meg *azzal*, hogy a hat napnál rövidebb ideig tartó munkaviszonyok nem jönnek figyelembe. A pótlék napi összege a családapa keresete szerint változik. A napi 4 forinton aluli keresettel bírónál gyermekenként a pótlék összege 0.10 forint, a 4 és 6 forint keresettel bírónál napi 0.15 forint, a 6 és 8 forint közti keresettel bírónál napi 0.20 forint s végül a napi 8 forintonál több keresettel bírónál a gyermeknevelési pótlék összege napi 0.25 forint.

A családi munkabérrel járó terhet kizárólag a munkaadók viselik, akik a felmerülő költségeket egymásközt felosztják s egy közös alapba járulékokat fizetnek, továbbá járulékpótlékokat az ügyviteli költségek fedezésére. Az országos alapot az Állami Biztosítási Bank kezeli.

Spanyolországban Franco kormánya 1938. július 18-án kelt törvényben vezette be a családi munkabér intézményét. A törvény alaptétele, hogy minden családapa munkavállaló családi munkabér védelmében részesül s a tételek teljesen egységesek minden családapára nézve, legyen az ipari munkás, magánalkalmazott, mezőgazdasági munkavállaló.

A gyermeknevelési pótlék két tételből áll, aszerint, hogy a munkás heti 4 napnál kevesebbet avagy többet dolgozott. Az első esetben a pótlékok 3.75 pezetástól 36.25 pezetásig, a másik esetben 0.65 pezetástól 6.05 pezetásig emelkednek.

A családi munkabér ügyvitelét egyetlen országos szerv látja el, amelynek megindulásához az állam 5 millió pezetás alaptőkét jegyzett. A költségeket legnagyobbbrészt a munkaadók, továbbá a munkavállalók viselik, szükség esetén külön adókból fedezik a hiányt.

Magyarországon a családi munkabér gondolata az 1938. évi XXXVI. törvénnyel öltött testet. Büszkék lehetünk arra, hogy a francia, belga és olasz példa után, igen nehéz nemzeti feladatok megoldása mellett, vitéz dr. Imrédy Béla érvényt tudott szerezni a családvédelmi gondolat megvalósításának.

A magyar törvény értelmében gyermeknevelési pótlék élvezetében állnak mindazok a munkavállalók, akik oly vállalatban dolgoznak, amely vállalat a megelőző naptári év folyamán legalább 150 napon át 20 vagy ennél több alkalmazottat foglalkoztatott. Ezek a vállalatok minden egyes munkás után évi 50 P, illetőleg a női munkavállalók után ennek kétharmadát kitevő járulékot tartoznak fizetni. A járulékokon kívül ennek 5%-ából álló pójtárulék az ügyviteli költség fedezésére szolgál.

A családi pótlék fizetésének kötelezettsége alatt álló üzemekben minden családapa munkavállaló 14 éven aluli saját avagy elismert gyermeke után havi 5 P gyermeknevelési pótlékban részesül. Gyermeknevelési pótlék azonban csak akkor jár, ha a munkavállaló havonként 15, hetenként pedig legalább 3 napon át dolgozott. A munkavállaló elhalálása után a gyermeknevelési pótlék további hat hónapon át jár, ha pedig baleset vagy keresőképtelenséggel járó betegség érné a családfenntartót, a gyermeknevelési pótlék csak három napon át, illetőleg legfeljebb annyi időre, amennyi időn át a munkás munkaadójánál dolgozott.

E törvény révén Magyarországon egy évben mintegy 15 millió pengő jut a családapáknak munkabértükön felül, gyermeknevelési pótlék címén.

Házassági kölcsönök, segélyek. Egészséges szociális berendezkedés mellett nemcsak arra kell törekedni, hogy a családapa terhein könnyítsünk, de előbb meg kell teremteni a családalapítás lehetőségét is. Ez a modern államokban házassági segélyek, házassági kölcsönök útján történik. Olaszország, Németország, Franciaország léptek eddig arra az útra, melynek célja előmozdítani a fészekrakást, a házassági, az első beruházási költségek tehermentesítése révén. Ezt a célt az említett országok az alábbi utakon keresik.

Németországban a családalapítás megkönnyítésére 1933-ban bevezették a házassági kölcsön intézményét, melynek legmagasabb összege 1000 márka. A házassági kölcsönök iránti keireket a községi elöljáróságoknál kell benyújtani, amelyek a kölcsönöket a kérelmek kivizsgálása után folyósítják. Az új házaspár csak akkor részesülhet kölcsönben, ha a menyasszony házassága előtti két éven belül legalább kilenc hónapig munkaviszonyban állott. További feltétel az, hogy a nő köteles munkaviszonyát a házasság előtt legalább egy nappal véglegesen beszüntetni. Ennek igazolására köteles munkaadójának nyilatkozatát csatolni, melyből kiténik, hogy a munkaadója véglegesen elbocsátotta. A kölcsön összegét havonként köteles a házaspár visszafizetni és pedig minden hónapban az összeg 1 %-át. A házasságban elveszületett minden gyermek a kölcsön összegét 25%-kal csökkenti, úgyhogy a negyedik gyermek megszületése után már a kölcsön hátralevő összege visszafizetettnek tekintetik. A kölcsönért a házastársak egyetemlegesen felelősek: katonai szolgálat, hosszabb megbetegedés stb. esetén a kölcsön törlesztésére halasztást kérhet a házaspár.

A német házassági kölcsön folyósítása előtt mindkét házaspár orvosi vizsgálaton esik át, mert a kölcsön csak akkor folyósítható, ha az orvos igazolja, hogy mindkét házaspár kívánó fél mentes öröklött testi vagy lelki fogyatékoságtól, fertőző betegségtől és az életet veszélyeztető olyan betegségtől, amely a nemzet és a népközösség szempontjából a házasság létre-

jöttét nem teszi kívánatosá. Ugyancsak hatósági bizonyítvánnyal kell igazolni a házasságok erkölcsi előéletét. Iszások személyek kölcsönt nem kaphatnak.

A falusi lakosság még kedvezőbb feltételek mellett kap házassági kölcsönt, melynek az a célja, hogy a falusi embereket a földhöz kösse s visszatartsa őket a városba özőnléstől. A házassági kölcsönön felül az agrárlakosság még legfeljebb 800 márka erejéig berendezési kölcsönt is kaphat, önálló kisgazdaság berendezésére.

Olaszország a családalapítást a következő házassági segélyek kifizetésével támogatja: Minden férfi magánalkalmazott 1000 líra, ipari munkás 700 líra, mezőgazdasági cseléd 500 líra házassági segélyt kap. A segély kifizetésének feltétele, hogy a családalapító 26 évnél idősebb ne legyen. Ennek az intézkedésnek az a célja, hogy a családalapítást az emberi élet azon időszakára tegye lehetővé, amely erre a legmegfelelőbb. A családalapításra érett fiataltságot kívánja a fasizmus támogatni, hogy azok idejében egészséges gyermekeket hozzanak a világra. A férfiakon kívül azonban a dolgozó nők külön házassági segélyben részesülnek. A női magánalkalmazottak 700 líra, ipari munkásnők 500, mezőgazdasági és háztartási cselédek 400 líra segélyben részesülnek. Ezek szerint tehát, ha egy magánalkalmazott férfi elvesz egy gépirókisasszonyt, összesen 1700 líra házassági segélyben részesülnek. A házassági segélyeket az olasz társadalombiztosító intézet utalja ki. E segélyeken kívül még házassági kölcsönöket is kaphatnak a házasságok. A törlesztési összeg azonban minden egyes gyermek megszületésével csökken.

A házassági kölcsön összege a már kapott segélyeket 1700 lírára egészítheti ki. Az így kapott kölcsönöket havi 1%-kal kell törleszteni és pedig a házasságot követő hatodik hónaptól kezdve, illetőleg, ha a feleség időközben állapotos lenne, a 18-ik hónaptól kezdve. Ellenben a törlesztési kamat 2%-ra emelkedik, ha a házasság negyedik évének végéig gyermek nem született.

Franciaországban szintén hoztak igen erőteljes rendelkezéseket a családalapítás megkönnyítésére. Igen erősen emelkedő összegű családi pótlékok mellett Franciaországban a Code de famille (Családvédelmi kódex) házassági kölcsönöket állapított meg. A házassági kölcsön összege tekintélyes és pedig 5-20.000 frank között mozog. Célja a gazdaság berendezése, állatállomány beszerzése, esetleg a lakás berendezése. Kölcsönre jogosult az a francia férfiú, aki 20. életévét betöltötte, a 30-ikat azonban még túl nem haladta, amennyiben 18 és 28 év közötti nőt vesz el feleségül. A kölcsön csak falusi legényeknek jár, akiknek igazolniuk kell, hogy legalább 5 évet mezőgazdasági munkában, avagy mezőgazdasági tanintézetben töltöttek el. A kölcsönvevőnek köteleznie kell magát, hogy legalább 10 éven

át falun marad. Franciaországban ugyancsak megkövetelik az egészségi állapot igazolását. A házassági kölcsön összegét félévenként 20 egyenlő részletben kell törleszteni. Az első részlet ötnegyedév után esedékes s 4.25%-os kamattal törlesztendő. A visszafizetendő összeg minden gyermek után csökken, úgyhogy az ötödik gyermek megszületése után törlik az egész hátralevő adósságot.

Célkitűzés. A családi munkabér magyar rendszere egészséges alapokon, egyszerű technikai felépítésen nyugszik, azonban további fejlesztésre szorul. A gyermeknevelési pótlékra való jogot ki kell terjeszteni minden családapára munkavállalóra, mert nem igazságos az a helyzet, amely szerint az egyik munkavállalónak joga van gyermeknevelési pótlékra, a másiknak nincs és pedig csak azért nincs, mert kevesebb munkavállalót foglalkoztató munkaadónál dolgozik. A szociális kötelesség elől sem a nagy, sem pedig a kis munkaadók nem térhetnek ki. A családi munkabér rendszerének az iparban és kereskedelemben az egész vonalon való bevezetése mellett, a másik követelmény a családi pótlék összegének progresszív alapon való megállapítása. A családalapításra ösztönző hatással van a gyermeknevelési pótlékoknak erősen emelkedő progresszív kulcs alapján való megállapítása. Erre jó példa a belga rendszer, amely szerint az egygyermekes családapára havi 5 frank pótlékot kap, míg az ötgyermekes családapára összesen 295 frank családi pótlékot visz haza havonként. Magyarországon az első gyermek 5 P-ből álló pótléka mellett, a második gyermek után 8, a harmadik s minden további gyermek után 10 P pótlékot kellene fizetni.

Ugyancsak Magyarországon is törvényes úton elő kellene mozdítani a családalapítást házassági kölcsönök, avagy segélyek rendszeresítésével. Ezek a rendelkezések a szegényebb néposztály javára lennének meghozandók.

A magyar középosztály tagjaival szemben egyéb intézkedések meghozatala válik szükségessé.

Lépten-nyomon azt halljuk, hogy az emberek házasodjanak, családot alapítsanak, nehogy a magyar faj elveszítse vezető szerepét a Dunavölgyben. Ezt a követelményt legtöbbször a szegény osztály felé intézik – amely legnehezebb helyzetben van s ugyanakkor a művelt középosztály elfelejt a saját portáján rendet tartani. Igen sok szép jövő előtt álló állami, városi, községi vezetőtisztviselő, aki már betöltötte a 30. életévét & fizetése is túlhaladta a havi 300 pengőt, nem alapít családot. A családalapításra hiába buzdítjuk a nincstelent osztályt, amikor a középosztály nem jár elől jó példával. Ezen az állapoton segíteni kell és pedig mielőbb. A segítség módja a középosztálynak rákényszerítése a nemzettel és a keresztény társadalommal szemben fennálló kötelességére. Nincs szükség másra, mint oly minisztertanácsi határozatnak meghozatalára, mely

szerint az állami fizetésű VII. fizetési osztályba s közüzemeknél ennek megfelelő fizetési osztályba csak nős tisztviselők léphetnek, illetőleg nevezhetők ki. Amennyiben a nőtlen tisztviselők már magasabb fizetési osztályban lennének, a rangsorban a nős tisztviselők mögé kerülnek.

f) Munkabérlés

A szociális gondolat előtörése nyomán, melynek egyik törekvése a jövedelmekben jelentkező ellentétek mérséklése volt, a legkisebb munkabérek megállapítása és a családi munkabér bevezetése célozta azt, hogy a dolgozó társadalom emberesebb megélhetési viszonyok közé kerüljön. Mindkét intézmény, különösen ott, ahol a legkisebb munkabérek megállapítását megértéssel kezelték s ahol a gyermekeket erősen progresszív kulcs mellett megállapított pótlékok illetik meg, közreműködött abban, hogy az élet valamelyest szebbé, elviselhetőbbé vált. Mindamelllett a mai állapotokat sem tekinthetjük olyanoknak, melyek a szociális igazság követelményeinek teljesen megfelelnek, amelyek minden 18 évet betöltött munkaképes egyén részére a gondtalan megélhetést s a kulturális, szellemi és testi szükségletek kielégítését abban a mértékben lehetővé tennék, amely minden felebarát-embernek, minden Isten képmására teremtett embernek az embermivoltunk azonossága alapján kijárna. Még kevésbé mondhatjuk el azt, hogy minden dolgozó férfi részére 30. életévének betöltése előtt a jövedelmek jelenlegi elosztása mellett lehetővé van téve a családalapítás. A szociálpolitikának tehát kötelessége, hogy e két célkitűzéshez vezető utat egészséges megfontolások és eszmék hirdetésével egyengesse. Ennek útja pedig egy helyesen felépített munkabérlés.

Azok a munkásszervezetek, amelyek évtizedek óta arra törekedtek, hogy a jövedelemelosztás terén mutatkozó visszásságokat és igazságtalanságokat csökkentsék és tompítsák, nagyjából egyirányú politikát űztek, melynek mottója minél magasabb munkabérek kiküzdése, bérharcok rendezése volt sztrájkok támogatásával. Ezek a munkásvezérek, mint valami nagy szociális vívmányt könyvelték el maguknak, ha a munkabéreket sikerült néhány fillérrel felemeltetni. Nem vették azonban észre azt, hogy a néhány filléres béremelés nyomán annál jóval magasabb áremelkedés állott be, a kapitalista gazdasági életben hirdetett azon törvény alapján, hogy az árak a magasabb fizetőképesség nyomán emelkednek. Minthogy az áremelkedés magasabb volt az elért bérjavításnál, végeredményben rosszabb helyzetbe kerültek, mint voltak azelőtt. A munkabéreknek további emelkedésével párhuzamosan napról napra emelkedtek az árak, míg azok a végén megfizethetetlenekké váltak s erre beköszöntött a gazdasági válság, melynek kísérő

motívumai a munkások elbocsátása, munkabérek hanyatlása s eredeti kiinduló pontjukra visszaesése volt. Bár ez a folyamat szinte hullámszerűen és múlhatatlanul mindig bekövetkezett a gazdasági fellendüléssel, inflációval, majd a gazdasági pangással, válsággal, az emberiség még sem akart tanulni, s nem kísérte meg a helyes munkabérléteket új utakon keresni. Ez az oka annak, hogy a munkabérek tekintetében még ma is holt-ponton vagyunk.

A helyes munkabérlétekhöz a következő megfontolások után jutunk el. A szociálpolitikai célkitűzés az, hogy minden dolgozó ember részére a legfontosabb életszükségletek kielégítését múlhatatlanul lehetővé tegyék, vagyis őket fogyasztóképesekké tegyék. A fogyasztóképesé váláshoz két út vezet; vagy teletömjük felebarátaink zsebét pénzzel, avagy olcsóbbá tesszük a fogyasztási cikkeket. Minthogy az első megoldás lehetetlen s az árak további emelkedéséhez s ezzel a fogyasztás lehetetlenüléséhez vezet, vizsgáljuk meg a másik utat.

Valamikor egy Corvináért egész falut fizettek. Az első autók olyan drágák voltak, hogy csak nagyon kevés ember vehetett magának autót. Minél olcsóbb lett az autó, annál többen járhattak saját autón. A százezerpengős autók, ma már négy-ötezer pengőre estek le s így igen sok embertársunknak van már autója. Ha piacra kerül a 900 pengős népaautótípus, akkor a már magunkfajta dolgozó ember is gondolhat arra, hogy bekapcsolódik a fogyasztási piacba, azaz autót vehet magának. Ha tehát a keresztény felebarát! szeretet parancsolata azt mondja, hogy minden egyes embertársunk részére tegyék lehetővé a szükségletkielégítést, a fogyasztást, akkor ehhez csakis az árak fokozatos csökkentése révén jutunk el. Ez az út egyidejűleg elvezet a munkabérléteknél fokozatos emeléséhez. Az a 200 P-s havi munkabérléte, amely mellett a hús ára kilogrammonként 4 pengő, a cukor ára 1.32 P, a cipő ára 20 P, fokozatosan és pedig jelentősen emelkedik belső értékében, ha időközben a hús ára 2 P-re, a cukor ára 90 fillérre, a cipő ára 8 P-re esik. Az út helyes, vizsgáljuk meg, hogy ennek a folyamatnak megvannak-e a gazdasági és termelési előfeltételei?

Az utolsó évtizedekben mindig gyakrabban találkozunk új jelszavakkal, mint például a többtermelés, racionalizálás, gépesítés, tudományos művezetés, standardizálás stb. Ezeknek a szellemi mozgalmaknak az a céljuk, hogy a gyárak többet, gyorsabban, kevesebb munkával, gépielő segítségével termel-hessenek. Közben nagy felfedezésekre jutnak rá, újabb találmányok forradalmasítják, leegyszerűsítik, potenciálják a termelést, ami mind végső fokon a termelési költségek csökkentéséhez, a termelés megolcsóbbodásához vezet. Termelvények, amelyekből még néhány évtizeddel ezelőtt sok ember alig néhányat tudott egy nap előállítani, ma a futószalag mellett naponta

ezerszámban, szériákban készülnek el. Valaha sok ezer ember munkája mellett folyt az aratás, ma ezzel a munkával a gép néhány óra alatt elkészül. S miközben a többtermelés, racionalizálás, gépesítés, üzemösszevonás, standardizálás jelszava mellett a kapitalista gyárvezetők milliomosokká, de nem egyszer milliárdosokká váltak, a kellő szellemi felkészültséggel nem rendelkező és a profitéhségtől megfertőzött munkásvezérek e milliókból és milliárdokból néhány filléres béremeléseket követeltek, ahelyett, hogy a felebarát-ember részére a gépesítés, racionalizálás, üzemösszevonás mellett jelentkező előnyökből a termelvények árának zuhanásszerű leszállítását követelték volna, hogy az árleszállítások következtében minél több felebarát, embertárs bekapcsolódhassák a fogyasztásba, szükségleteit kielégíthesse, megelégedetté válhassék. Az osztályharcnak ez a megelégedési folyamat nem kellett, helyébe választották a meddő és visszafelé sülő bérharcokat.

A kapitalista mentalitás, az aranyborjú imádata megmértelyezte a munkásvezéreket és a dolgozó társadalmat. Hogy ez a megmértelyezés mily szédületesen alávaló fokot ért el, arra elég idézni azt az árúpusztítást, amely az utóbbi időben a civilizált ember nagyobb dicsőségére végbe ment. A kávé millió zsákszámba a tengerbe vetik, hogy ne kerülhessen a gondterhes felebarát elé olcsó füstölő kávé. A gyapotbálákat millió számba égetik el, csakhogy a felebarát testét ne fedhesse az időjárás viszontagságai ellen olcsó ruha. A cukortermést állatok etetésére használják fel, csakhogy a szegény gyermekek részére ne készülhessen olcsó cukor és gyümölcs segítségével tápláló gyümölcsíz. Az emberiség teste és lelke ellen elkövetett eme kapitalista merényletek ellen a mai napig nem indított meg sem a társadalom, sem a sajtó irgalmatlan hadjáratot. A pénztől elvakult profitéhes ember nem veszi észre, hogy az Ég ellen vetkezik akkor, amikor az istenadta bő termést, amellyel a Gondviselés a gyarló emberiséget jóságában elhalmozta, visszautasítja s megsemmisíti. Isten adta, de a lelketlen kapitalista szellem megsemmisíti, mielőtt annak áldását a nyomorgó emberiség élvezhetné.

Ugyanez a kapitalista, beteges szellem találta ki az olcsó árak ellen a dömping jelszót. Sárbataposni azt a törekvést, amelynek célja a felebaráti szeretet parancsszavából táplálkozva olcsó árucikkeket rakni minden dolgozó ember elé. Mint ahogy nem értették meg és kigúnyolták a vagyonukat szegény embertársaik közt szétosztogató szent Ferenceket, éppen úgy kigúnyolják, meghurcolják korunk azon modern szentjeit, akiknek törekvése az, hogy nyolc pengőért mindenki lábára az idő viszontagságai ellen védelmet nyújtó cipő kerüljön, akik tízfilléres villanykörte mellett tehetővé kívánják tenni embertársaik részére, hogy ne vakoskodjanak sötétben, akik 1000 pengős autók gyártására törekednek, akik 60 pengős biciklit hoznak

a piacra, csakhogy annak fogyasztásába minél több felebarát bekapcsolódhassák. Kétezer év óta halljuk a felebaráti szeretet fölséges tanát, kétezer év óta hirdetik az egyházak, hogy az ember boldogabb csak akkor lesz, ha a felebaráti szeretet parancsolata szerint fog élni, de kétezer év óta nem akadt ember, aki a közgazdasági nyelvre lefordította volna a felebaráti szeretet parancsolatát. A felebaráti szeretet parancsának közgazdasági értelme pedig az, hogy *a termelés nem öncél*, a termelés nem azért van, hogy egyesek két-három évtized alatt rosszulfizetett munkástömegek igénybevételével és a fogyasztóközönség zsebének kifosztásával többszörös milliomosokká váljanak, hanem azért, hogy a termelés minél több embernek adhasson munkát és minél több ember fogyaszthassa olcsó árak mellett a termelvényeket. A felebaráti szeretet kell hogy áthassa az árkalkulációt s akkor hamarosan minden embertársunk testén emberhez méltó öltözet, lábbeli lesz, nem lesznek vézna, sápadt gyermekek és anyák, nem lesznek nyirkos, vályogból készült nyomortanyák. Ez az út vezet a testvériesüléshez, az egyenlőséghez. A demokrácia tévedése az, hogy fölfelétorekedésért harcolt, ahelyett, hogy lefelé nemesített volna.

A szociálpolitika ily irányú törekvését alá kell támasztani a törvényhozásnak, közigazgatásnak, közületi politikának. A legelső feladat az ember legfontosabb szükségleti cikkeinek olcsóbbá tétele. Ezeket a cikkeket – a luxuscikkek rovására – mentesíteni kell mindennemű fogyasztási adótól s amennyiben azok külföldről jönnek, mentesítendőek a behozatali vámoktól. Adó- és illetékkezdvezményben csak oly vállalatok részesülhetnek, amelyek évről évre olcsóbb árakkal igyekeznek lehetővé tenni, hogy a fogyasztóközönség minél szélesebb köre részére váljék lehetővé a szükségletkielégítés. Profitéhes árpolitikát folytató vállalatoktól minden támogatást, adókedvezményt meg kell vonni. Az iskolákban nevelni kell az ifjúságot, hogy az szociális lelvértetzetséggel hagyhassa el az iskola padjait s leikéből az utilitarisztikus, egoisztikus törekvések kiirtassanak s helyébe a közösségi életszemlélet vonuljon be. Bele kell nevelni minden ifjú leikébe azt, hogy a rongyos, rosszulöltözött, kultúrátlan, éhező ember a társadalom szégyenfoltja s a társadalom lekülétének tükre s hirdetője annak, hogy a társadalomban a javak és jövedelmek elosztása igazságtalan formák közt megy végbe.

g) A jövedelmek és javak elosztása a szociális igazságosság szellemében

Csaknem minden szociálpolitikus egyetért abban, hogy a társadalmi bajok kútforrása, a szélsőséges mozgalmak eredője a javak és jövedelmek elosztása terén jelentkező bajok és hogy a szociálpolitikának feladata e bajok orvoslása. Bár ebben a szociálpolitikusok mind megegyeznek, mégis megelégszenek

e bővös mondat meghirdetésével anélkül azonban, hogy e sok igazságot tartalmazó tételt elemeire bontanák s rámutatnának arra, miként kell e bajokat orvosolni. A szociálpolitika e feladatát kíséreljük meg néhány vonással körvonalazni.

A jövedelmek és javak elosztásának egyenlőtlensége okozza a társadalmi olló kitágulását. Ennek a társadalmi ollónak egyik szára a hónapos szobák ágyrajárói között van, akik a legszánalmasabb viszonyok közt nyomorogják át életüket, a másik szára a palotákig emelkedik, ahol az élet legmagasabb szenvedélyeinek kielégítésére is bőven jut fedezet. A szélsőségek kiegyenlítésére a szociálpolitika feladatait a következőkben jelölhetjük meg.

A jövedelmek terén meg kell találni azt a méltányos alapösszeget, amelyet minden egyes becsületesen dolgozó családapának el kell érnie ahhoz, hogy családja legemberibb szükségleteit kielégíthesse. Ezt az összeget a mai árviszonyok mellett szerényen havi 200 pengőben állapíthatjuk meg. Ez kijár minden becsületesen dolgozó családapának. Természetes, hogy ezeknek az összegeknek előteremtéséhez szükséges a társadalmi olló felső szarának lejjebbszorítása. Annak megállapításához, hogy meddig kellene ezt a felső szarat lejjebb szorítani, az alábbi megfontolásokon át jutunk. Magyarország miniszterelnökének vállain nyugszik az egész ország ügyeinek intézésének gondja: törvényhozási, közigazgatási, közgazdasági, népelelmezési, szervezési stb. gondok. Mindezeknek a terhes feladatoknak ellátásáért havi 4.000 pengőn aluli összeget kap javadalmazás címén. Ha az ország miniszterelnöke ennyiért hajlandó felelősségteljes munkáját vállalni, akkor nincs az a gyárigazgató, aki magának – kezét lelkiismeretére téve – nagyobb javadalmazást igényelhetne. Áll ez különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a gyárvezetés legnehezebb gondjait közületi szervek vették át (anyagbeszerzést a Kereskedelmi Hivatal, árak megállapítását az árkormánybiztosság, fogyasztási piac keresésére pedig egyáltalában nincs szükség, mert a legmagasabb termelés is a legkönnyebben jut fogyasztókhoz).

A társadalmi ollónak két szára tehát a havi 200 pengő fix és a havi 4000 P fix között mozogna. A társadalom tagjainak ily megértő magatartása eltüntetné azt az űrt, ami ember és ember közt ma van, megszüntetné a szélsőséges mozgalmak jogos tápanyagát s létrehozná azt a társadalmi egységet, amelynek megteremtését a szociálpolitika maga elé tűzte.

A javak igazságtalan megosztásának megszüntetéséért is sikraszálltak a társadalompolitikusok. Itt is igen tágra nyílt a társadalmi olló. Ennek eltüntetésére az ókori népek is a földreformhoz folyamodtak. Ma sincs más megoldás, mint az egyéni gazdálkodásra szánt földbirtokoknak az öt hold és az 1000 hold közé szorítása. Ez a művelet – a klasszikus ókor és a modern idők tapasztalatai alapján csak akkor vezethet azonban eredményre, ha megfelelően van előkészítve. Csak magában földet

osztani, annyit jelent, mint az ország termelőerejét csökkenteni, gazdasági életét elszegényíteni. A földosztást meg kell előznie megfelelő előkészületeknek. Ezek nagyjából a következők: Minden egyes földdarabban kapcsolatban az agrártudósoknak meg kell állapítani azt, hogy azon mit kell gazdaságosan termelni, figyelemmel a külföld keresletére is. Földet csak mezőgazdaságilag képzett, tanult egyén kaphatna, aki tartoznék szigorúan követni az agrárbizottság utasítását, hogy földjén mit szabad és mit kell termelni. Ugyancsak e bizottság rendelkezésére bocsátana a szükséges beruházási tőkét, magvakat, gyümölcsfákat, szerszámokat. Ily előkészületek nélkül minden földosztás egyenlő a tékozlással.

Az ipari tőkék terén jelentkező nagy vagyoni eltolódások korrektívuma olyképpen volna megvalósítható, hogy minden üzem tiszta nyereségét fel kell osztani a kifizetett munkabérek és magánalkalmazotti illetmények arányában, akik ezeket az összegeket részvényekben kapnák meg. A vállalat nagyrészvényesei kezén levő részvényekből kisorsolnának annyi értékben, amennyi mérsékelt osztalék fizetése után a felosztásra kerülő tiszta nyereség. E részvények, törtrészvények birtokosai a termelésben érdekeltté válnának s maga a munkás és tisztviselői gárda igyekezne termelést fokozó javaslatokkal jönni, törekedne az anyagpazarlás csökkentésére s közreműködne a termelés racionalizálásában. A munkásrészvényes-intézmény Amerikában, Belgiumban, Franciaországban stb. ismert s mintegy 80 év óta számos példát termelt ki a társadalom kapitalista kezdeményezésre. A kisztrészvényesek társadalma hamarosan a polgárisodás útjára lépne.

h) Munkáslakástermelés

A legfontosabb életszükségletek közé tartozik a lakás, a család otthona. Mi sem természetesebb tehát, mint a szociálpolitikának az a törekvése, hogy az olcsó bérű munkáslakások termelésének útját tanulmányozza s megfelelő irányelveket állítson fel.

A kérdés helyes megoldásához csak úgy juthatunk el, ha a munkáslakás ügyét a legteljesebb őszinteséggel s minden demagógiától s elnagyolástól menten tárgyaljuk.

Az őszinteség mindenekelőtt annak az elvnek leszögezését kívánja, hogy luxuslakások termelésének célkitűzésével sohasem fogunk kellő számú olcsó munkáslakást termelni. Kétszobás, csempézett fürdőszobás lakások a mai munkabérek mellett elérhetetlenek, ezek bérét a munkásember nem képes megfizetni. Éppen ezért nagyon egészséges az olasz lakásépítő politikának az a célkitűzése, hogy minden munkás lakásában egy igen olcsón előállítható, a lakbért alig emelő zuhanyozó fürke legyen. A fasiszta kormányzat tisztában van azzal, hogy

a dolgozó embernek nincs ideje órák számra melegvízzel telt fürdőkádban lubickolni, de viszont a tisztaság követelményei szükségessé teszik a testnek naponkénti lemosását, ez pedig teljes mértékben elérhető, ha a lakásban alig egy négyzetméternyi terjedelmű zuhanyozó fülke van. Ennek a józan, el nem nagyolt szociálpolitikai felfogásnak az az eredménye, hogy a fasiszta kormányzat ezerszámra tudott 30 P-s egyszobás, 45 P-s kétszobás és 60 P bérű háromszobás lakásokat termelni.

Mielőtt azonban a lakáskérdés irányelveihez és célkitűzéseihez hozzáfognánk, első követelményként oly kormányzati beavatkozást kell sürgetni, amely az építkezési anyagokat a lehető legolcsóbb árban rögzíti. Nem lehet ugyanis rentábilisan olcsó lakásokat termelni, ha az építkezési anyagok körül a lakásépítési láz közben a legeli ájujtabb spekuláció folyik. A téglá nem importcikk, az anyatermészet ingyen szolgáltatja az előállításához szükséges nyersanyagot. A téglagyártásnak – a felebaráti szeretet parancsának követelménye alapján – minden profitéhségtől mentesen kell történni, hogy embertársaink olcsón juthassanak otthonhoz.

Ha az építkezéshez szükséges nyersanyagok ára tekintetében rendet teremtettünk – akár a téglagyártás szocializálásával avagy szövetkezeti alapon üzött téglagyártás útján –, meg kell vizsgálnunk a másik kelléket: az ingatlant. Ez is kell hogy a legolcsóbban álljon az építető rendelkezésére. E tételnél azt kell figyelembe venni, hogy pazarló méretezés, nagy telek csak ott jöhet számba, ahol az ingatlan értéke, ára igen alacsony. Drága telekárak mellett nem szabad és nem is lehet rentábilisan elszigetelt házakat építeni. Olcsó lakástermelés csak sorházépítkezésnél lehetséges. Ha az ingatlan még drágább, akkor a drágaságot a felfelé építkezéssel, emeletes házak építésével kell ellensúlyozni.

További követelmény az, hogy a lakások a modern kor követelményeinek megfelelően vízvezetékekkel, villannyal s lehetőleg gázzal legyenek ellátva. Ez a követelmény ismét a sorházépítkezés mellett szól. Egymástól távolfekvő házacsokák kedvéért az előbb említett közműveket és szolgáltatásokat bevezetni nemcsak hogy költséges, de egyenesen pazarlás számba megy a mai nyersanyaghiány mellett. Ha ugyanis figyelembe vesszük, hogy mily sokba kerül a csatornázás, a gázvezetékek, villanyvezetékek lefektetése méterenként, úgy könnyen kiszámíthatjuk, hogy e közművek költségeinek megfizetése mellett az ott elszórtan épített munkásházak előállítási költsége igen tetemes, bérük pedig megfizethetetlen. Ha Olaszországban, Belgiumban, Franciaországban csaknem minden kisközségben van vízvezeték, csatornázás, villanyvilágítás, gáz, az azért lehetséges, mert a házak össze vannak építve s csaknem minden faluban kétemeletes családi házak épültek.

Aki tehát Budapesten, drága telekárak mellett munkások részére elszórtan épített földszintes családi házakat épít, az eleve könnyelműen bánik a pénzzel, célt téveszt, ezer lakóház helyett csak ötszázat tud építeni s olyan házakat, amelyek bére az egyszerűbb munkásemberek részére megfizethetetlen. E kisstílű, beteges kiinduló pontból táplálkozó építkezésekkel szemben a külföldön sokkal józanabb építkezés folyik. Franciaországban például a munkásházakat hatalmas parkban építik, virágágyak, fák között. E parkokban 10-12 emeletes házak épülnek, amelyeket minden oldalról napsütés, fény, ózondús levegő vesz körül. A nyirkos, dohos, alánempincézett, tüdőbajt terjesztő földszintes házacsok helyett tehát emeletes, napfényben úszó, balkonokkal ellátott házakat kell építeni, amelyek lakásaiban honol az egészség, s fel vannak szerelve a technika minden vívmányaival.

Ezzel a feltevessel szemben a régi stílusú egyének azt fogják mondani, hogy a magyar ember individualista, annak a legfőbb vágya, hogy saját kertje, saját portája legyen. Ez az individualista, elszigetelődző, elkülönülő életfelfogás az, amely kitermelte Magyarországon azt az egészségtelen világszemléletet s amely abból áll, hogy mindenki más pártnak, más felekezetnek akar tagja lenni, hajlamos az ellenzékiességbe menésbe, mogorva, nem tud felolvadni a közösségben, a társadalomban. Ennek az egészségtelen felfogásnak a következménye a Magyarországon csaknem egyedülálló tanyarendszer minden beteges állapotával. A társadalom hamarosan rá fog eszmélni arra, hogy az elszigetelt életmód következtében a tanyavilág lakói a legprimitívebb életet élik, orvos, iskola, templom, közművek nélkül, ezen azonban a társadalom segíteni nem tud. Különcködő emberek kedvéért a társadalom drága költségen nem építhet külön iskolákat, templomokat, vízvezetékeket, csatornákat. Itt nincs más hátra, mint a remete-életet élőkét egészségesen és tervszerűen felépített falvakba átterelni s őket bekapcsolni a kultúrába, az egészséges közösségi szellemvilágba.

Ha az olcsó lakásépítkezés előfeltételeit az olcsó építési anyagokat, olcsó telket biztosítottuk, hátra van annak megvizsgálása is, hogy a lakók olcsón, ha lehet költségmentesen juthassanak el munkahelyükre. Ennek a követelménynek az felel meg a legjobban, ha a munkáslakásokat közel a gyárhoz, a gyárak szomszédságában építjük fel. Ennek egy további előnye az is, hogy kultúrmunkát csak nagyobb tömegben együtt élő társadalomban lehet végezni, szétszóródott, egymástól messzeélő egyéneknél nem. Dopolavoroi tevékenység tehát ott magas színvonalú, ahol a munkástömegek egyhelyben laknak s így idővesztés és fáradtság nélkül kereshetik fel a munkáskaszinót, a Dopolavoroi székházat, a szellemi élet központját.

A célszerűségi, egészségügyi, kulturális, technikai követelmények mellett szólnak, hogy a lakóházakat nem városon kívül, nem összevissza, hanem telepszerűen gyárok, munkahelyek közelében kell felépíteni, de ugyanakkor pénzügyi követelmények is ezt szorgalmazzák. Az ilyen összeépített, minden korszerű kényelemmel felszerelt lakások nemcsak kisebb költséggel építhetők, de ugyanakkor a fizetőképes lakók megválasztása tekintetében is alig hivatottabb valaki, mint az a gyáros, aki minden munkását, annak jellemét, munkaképességét, lelkivilágát, családját ismeri. A finanszírozó részére tehát a legegyszerűbb, legkisebb adminisztrációt s legkevesebb gondot képező az a megoldás, amely a gyárost támogatja annak lakásépítési elgondolásaiban, terveiben.

Nagyvárosokban tehát többemeletes, parkokban fekvő, játszóterekkel, közös fürdőkkel ellátott bérpalotákat kell építeni, kisebb helyeken pedig lehetőleg emeletes sorházakat belső kertekkel.

A lakásépítés további legfontosabb kérdése a szükséges tőkék előteremtése. E kérdéssel kapcsolatban a szociálpolitika megállapításai a következők. Olcsóbéru lakást csak olcsó tőkével lehet előállítani. A legtöbb állam igen hathatósan gondoskodott arról, hogy olcsó tőke álljon a munkáslakástermelés rendelkezésére. Olaszországban, Franciaországban, Belgiumban, a volt Csehszlovákiában ezt legtöbbször úgy biztosították, hogy az öregségi biztosítás járuléktartalék-alapjai vagyontát vették igénybe, e tőkéknek 4%-os kamatozást biztosítottak s ebből 1 avagy 2%-ot az állam vállalt magára, csakhogy az építkezés 2-3%-os tőke mellett a lehető legolcsóbban alakulhasson.

Az a magyar rendszer (LÁB-kölcsön), amely munkásoktól minden 1000 pengő kölcsönnél előre 100 pengőt levon s mégis 1000 pengő kölcsön után számít fel 5%-os kamatot, amely végeredményben az amortizációval együtt a 8%-ot is meghaladja, egyedülálló egész Európában és semmiesetre sem lehet ösztönző munkáslakástermelésre. Ennél sokkal szociálisabb utakon kell a helyes megoldást keresni.

A kérdés helyesebben a következő módon lenne megoldható. Magyarországon 88 elismert vállalati nyugdíjpénztár a tehetősebb magánalkalmazottak nyugdíjára gyűjt tartalékokat. Eddig ily címen 280 millió pengőt meghaladó vagyon gyűlt e pénztáraknál. A Magánalkalmazottak Biztosító Intézete a kevésbé tehetősebb magánalkalmazottak öregségi biztosítását látja el s mint ilyen, mintegy 120 millió pengő tőkét gyűjtött az öregségi biztosítási járuléktartalék-alapja javára. Az Országos Társadalombiztosító Intézet az ipari munkásság részére gyűjtött mintegy 220 millió pengőt az öregségi biztosítási járulékokból. Az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet a mezőgazdasági munkások és gazdatisztek öregségi biztosí-

tásának ellátásával mintegy 15 millió pengő gyűlt össze. Az említett szociális intézmények a beruházási politikájukat a legnagyobb óvatossággal végezték, amelynél az egyik irányelv a biztonság, jövedelmezőség. Letagadhatatlan az a tény, hogy a mai gazdasági viszonyok mellett a modern kétszobás, háromszobás lakások lakóinak fizetőképessége nyújtja a biztonságot. Ezért van az, hogy az említett intézmények bérházépítkezéseinek legnagyobb része ily keretek közt folyik.

Ha az előbb említett intézmények elhivatottságából indulunk ki, akkor azt kellene mondanunk, hogy az OTI kötelessége lenne kizárólag saját biztosítottjai részére olcsóbéru munkáslakások termelése, a MABI hivatása a szerényebb magánalkalmazotti tábor részére szolgáló lakástermelés, az elismert vállalati nyugdíjpénztárak termelhetnék csak a luxuslakásokat, vagyis olyanokat, ahol egy-egy szoba havibére a 80 P-t meghaladja s végül az OMBI kötelessége lenne a mezőgazdasági munkások részére megfelelő lakások termelése. Ez a megoldás azonban az egyes szociális intézmények részére csaknem igazságtalan helyzetet teremtene, amennyiben a munkástársadalom részére építetők kockázata nagyobb, jövedelmezőségi lehetősége pedig kisebb lenne, mint azoké, akik luxuslakásokat termelhetnek. Ennek a nehézségnek az áthidalására egy közös Országos Lakástermelő Szövetkezet kellene felállítani, amely intézmény alaptökéjének jegyzésében az előbb említett összes szociális intézmények részt vennének. Ez az intézet egyedül végezné közös kockázatmegosztással és azonos jövedelmezőség biztosításával a lakástermelést. Ez annyit jelent, hogy a főváros főbb terein és jelentősebb útvonalain luxusbérpalotákat építene, belsőbb területeken olcsóbb lakásokat magántisztviselők részére, gyakran bevonásával munkáslakótelepeket s végül mezőgazdasági munkások részére egészséges sorházakat. Ez a megoldás kiküszöbölné azt az akadályt, amely jelenleg elháríthatlanul jelentkezik s megnehezíti a munkáslakástermelés erőteljesebb kifejlődését.

V. A DOLGOZÓ EMBER VÉDELME AZ ÉLET KOCKÁZATAIVAL SZEMBEN TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS

A dolgozó embernek és családjának élete addig tűrhető, amíg a családfő egészséges és munkája van. Minden tőkéje azonban egészségéből és munkaerejéből áll. A nyomor akkor kopogtat be a munkáscsalád lakásának ajtaján, ha a családfő megbetegszik, őt baleset éri, megrokkán, munkából kiöregszik, avagy ha a gazdasági válság során kenyerét elveszti. Ezek azok az életkockázatok, amelyek kellő társadalmi védelem hiányában a nyomor csiráit tenyésztik. A dolgozó társadalom korán fel-

ismerte ezeket a veszedelmeket s igyekezett valamilyen formában ezek ellen védekezni. Az öntudatosabb munkástársadalom az egyesülésben, önszegélyző pénztárak felállításában vélte a védekezés hathatós módját felismerni. Minthogy a legtöbb kockázattal a bányászok élete járt, a legelső önszegélyző pénztárak bányatársuladák elnevezése alatt a bányavállalatok mellett keletkeztek. Magyarországon a bányavidékeken – Selmecebányán – már 1224-ben találunk a bányászok érdekében felállított intézményeket. Az első bányatársulópénztár nyomaival 1469-ben találkozunk. Idők folyamán az egyes ipartestületek is összeálltak s ipartestületi betegségegyelőző pénztárakat alakítottak. Nagyobb gyárak önálló vállalati betegségegyelőző pénztárt tartottak tenn alkalmazottaik védelmére. Amikor azonban a munkástársadalom nyomora e társadalmi osztály végső elkeseredését váltotta ki, I. Vilmos császár 1881. november 17-én tartott császári üzenetében (Kaiserliche Botschaft) bejelentette, hogy törvényes úton kíván a munkástársadalom helyzetén segíteni és pedig a kötelező társadalombiztosítás bevezetése révén.

Időközben jeles közgazdászok és szociálpolitikusok arra a helyes álláspontra helyezkedtek, hogy a munkabérnek elégségesnek kell lenni nemcsak a jelen szükségletek kielégítésére, de fedezniök kell azokat a költségeket is, amelyek a munkásember megbetegedése esetében felmerülnek. Ha a munkaadó az egészséges munkavállaló egyetlen tőkéjét igénybe veszi, akkor e tőkének használatáért akkor is fizetni tartozik, ha a részére teljesített munka közben a munkavállaló megbetegedett, megsérült vagy megrokkant. Ebből azt a következtetést vonták le, hogy a bérnek magában kell foglalnia a kockázatok esetére fizetett biztosítási díjat is.

Tény az, hogy a munkás bére alig elégséges létfenntartási költségeinek fedezésére. Nincs arra módja, hogy nagyobb összegeket félretehessen arra az időre, amikor kereset nélkül marad. Gondoskodni kell tehát a nyomortól fenyegetett munkás védelméről.

E célra három intézmény látszott alkalmasnak: kényszer-takarékosság, önkéntes biztosítás és kötelező társadalmi biztosítás. Kényszer-takarékosság jelenleg csak Bolíviában képezi a gondoskodás alapját. Ez abból áll, hogy a dolgozó emberek részére egy állami intézmény folyószámlát nyit, amely folyószámla javára a munkaadók a kifizetett munkabérek alapján bizonyos összegeket átutalnak. Ezek az összegek zároltak s a folyószámla tulajdonosa a részére összegyűlt összeghez csak bizonyos esetekben: megbetegedés, baleset, megrokkánás stb. nyúlhat. E megoldást az európai államok elvetették, mert nem bizonyult megfelelőnek. E rendszer mellett ugyanis a rögtön jelentkező kockázatok nincsenek lefedezve s lehetnek számosan olyanok, akiknek számláján sohasem lenne megfelelő fedezet a gyakori megbetegedés stb. miatt.

A második kísérlet az önkéntes biztosítás volt. A törvényhozó nem mondta ki a kényszert, hanem az érdekelt társadalomra bízta, vajjon kíván-e magáról biztosítás formájában gondoskodni. Ennek a megoldásnak az a hátránya, hogy csak a veszélyeztetett és ütődött egyének jelentkeznek, ezek pedig rendszerint rossz kockázatot hoznak magukkal, miért is az önkéntes biztosítás drága.

A leghatásosabb megoldás a kötelező szociális biztosítás. Ennek előnye, hogy a társadalom széles rétegeire terjed ki, miért is a rossz kockázatokat ellensúlyozzák a tömeges jó kockázatok, amiből az következik, hogy ez a legolcsóbb megoldás. A kötelező társadalombiztosítást legelőször Németországban vezették be, a jó példát ma már csaknem minden modern állam követi. A társadalombiztosításnak ágai a *a)* betegségi, *b)* öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági, *c)* baleseti és *d)* munkahiány esetére szóló biztosítás. E biztosítások fenntartásával járó költségek fedezésére járulékokat szednek a biztosítási szervek, s e járulékok segítségével szolgáltatásokat nyújtanak.

a) Betegségi biztosítás

A társadalombiztosítás különböző ágai közt elsőnek a betegségi biztosítás kiépítése történt. Németországban 1883-ban hozták meg azt a törvényt, mely legelőször bevezette a kötelező betegségi biztosítást. E lépést 1888-ban követte Ausztria, majd az 1891: XIV. törvénnyel Magyarország. Elmondhatjuk bátran, hogy Magyarország előkelő helyet foglal el a társadalombiztosítás törvényes szabályozása terén, amikor számos gazdagabb államot jóval megelőzve rendezte e kérdést. Az elmúlt ötven esztendő alatt a betegségi biztosítás Magyarországon többszöri változtatáson ment keresztül. Az első törvény hatása alatt, amelyet Baross Gábor alkotott meg, nagy volt a felbuzdulás és rövidesen többszáz betegsegélyező pénztár alakult Magyarországon. 1899-ben már 457 pénztár működött, amelyek közt igen sok életképtelen pénztár volt. A zsenge magyar ipar nem bírta el a sok betegsegélyező pénztárt s annak hátránya hamarosan mutatkozott. E törvény reformját Kossuth Ferenc végezte, amikor megalkotta az 1907: XIX. törvényt. E törvénynek alappillére a központosítás elve. A központosítás anynyit jelent, hogy Budapesten felállítottak egy főintézetet, amelynek feladatává tették az életképtelen pénztárak felszámolását, fuzionálását. Ugyanez a törvény vezette be a balesetibiztosítást is.

A világháború folyamán, majd a békekötés utáni inflációs években a törvény számos módosításon ment keresztül, míg az 1927: XXI. törvénnyel újból kodifikálták a betegségi és baleseti biztosítást Magyarországon. Jelenleg a betegségi biztosítást e törvény s ennek alapján kiadott módosító rendeletek szerint látják el. A bemutatott három törvény (1891: XIV, 1907: XIX

és az 1927: XXI.) állandó fejlődésen ment keresztül. A szolgáltatások eleinte csak a munkásra szorítkoztak s a segélyezés időtartama csak 20 hét volt, majd bevonult a családvédelem és a szülészeti segély gondolata, míg jelenleg a segélyezés időtartama már egy évig tart.

A jelenleg érvényben levő rendelkezések szerint a betegségi biztosítás állása a következő:

Szervezet. Az ipari munkavállalók, háztartási alkalmazottak, házfelügyelők, továbbá a vidéki magánalkalmazottak betegségi biztosítását az Országos Társadalombiztosító Intézet látja el mintegy 56 kerületi pénztár, kirendeltség és 17 vállalati pénztár útján az egész országban. A biztosítottak létszáma 900.000 körül mozog.

A budapesti és környékbeli (Újpest, Rákospalota, Pestszenterzsébet, Kispest, Csepel, Budafok) magánalkalmazottak betegségi biztosításáról a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete gondoskodik. A biztosítottak átlagos létszáma 70-75.000 körül mozog.

A MÁV tényleges szolgálatban álló alkalmazottai és munkásai, a nyugellátásban részesülő alkalmazottak és munkások s végül a MÁV nyugellátásában részesülő özvegyek és árvák betegségi biztosításáról a MÁV Betegségi Biztosító Intézete gondoskodik. Ez az intézmény mintegy 130-140.000 személy biztosítását végzi.

Az országban hat közforgalmú magánvasúti társaság mellett hat önálló betegségi biztosító intézet működik, amelyekhez az illető vasúti társaság munkavállalói tartoznak (Győr-Sopron Ebenfurti V. B. B. L., Szeged-Csanádi Vasút B. B. L., Budapesti Helyiérdekű Vasutak B. B. L., Mohács-Pécsi Vasút B. B. L., Alföldi Első Gazdasági Vasút B. B. L., a Debrecen-Nyirbátonyi és Debrecen Helyi Vasút B. B. I.)

A magyar postástársadalom betegségi biztosításáról a m. kir. Posta Betegségi Biztosító Intézete gondoskodik, melyhez mintegy 30.000 főnyi személy tartozik.

Önálló biztosító intézete van a postatakarékpénztári tisztviselőknek és alkalmazottaknak is (M. kir. Postatakarékpénztár Betegségi Biztosító Intézet).

Jelentős helyet tölt be a Dohányjövedék Betegségi Biztosító Intézete, mely mintegy 14.000 személyről gondoskodik.

Különös szerepet tölt be a Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézet, mely a Duna mentén több idegen hajózási vállalat személyzetének betegségi biztosítását is ellátja. A biztosítottak létszáma ennél az intézetnél 10-12.000 fő körül mozog.

A bányászok betegségi biztosítását 16 önálló bányatárs-pénztár látja el s ezek gondoskodása mintegy 55-60.000 bányászra terjed ki.

A székesfővárosi közigazgatási, közoktatási, a székesfőváros elektromos műveinek, gázműveinek, vízműveinek és házi-

nyomdájának tényleges, nyugdíjas és kegydíjas alkalmazottainak betegségi biztosításáról a Székesfővárosi Alkalmazottak Segítő Alapja gondoskodik. Ehhez az intézményhez mintegy 20-22.000 főnyi személy betegségi biztosítása tartozik.

A köztisztviselők, vármegyei, városi és községi alkalmazottak, a Nem Állami Tanszemélyzet Országos Nyugdíjintézet tagjainak betegsegélyezéséről az Országos Tisztviselői Betegsegélyző Alap gondoskodik. A védelemben részesülő tagok száma meghaladja a 70.000 főt.

Külön alap gondoskodik a rendőrlegénység (Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyző Alap röv. ORBA) és külön szerv (Csendőrlegénységi Ellátásban Részesülők Betegsegélyző Alapja, röv. CSERBA) a csendőrlegénység hozzátartozóiról.

Az összes biztosítottak létszámát 1,200.000 főre, családtagokkal együtt pedig legalább 2,000.000 főre becsülhetjük.

A bemutatott intézmények közül az alábbiakban csak a munkástársadalom és magánalkalmazottak betegségi biztosítását ismertetjük.

A biztosítási költségek fedezésére az OTI és a MABI járulékot rónak ki, amely az átlagos munkabérnek 6%-a az ipari munkavállalóknál, 5.14%-a a vidéki magánalkalmazottaknál, 5.25%-a a MABI-nál, havi 3.60 P a háztartási alkalmazottaknál.

A biztosítottakat munkabérük nagysága szerint napibérosztályokba sorozzák be az OTI-nál és a MABI-nál. A biztosítottak a napibérosztályok szerint fizetik a járulékokat, de pénzületi szolgáltatások igénybevétele esetében napibérosztályuknak megfelelő összegű segélyben részesülnek.

Az OTI betegségi biztosítási ágának szolgáltatásai jelenleg a következők:

1. betegség esetében jár: 1. orvosi gyógykezelés a megbetegedés első napjától kezdve egy évig és ezentúl is arra az időre, amelyre táppénz jár;

2. gyógyszerek, gyógyfürdők, gyógyvizek és szükséges gyógyászati segédeszközök (pl. szemüveg, hasköltő, sérvköltő, pólya, mankó stb.) a megbetegedés első napjától kezdve egy évig, illetőleg a táppénzsegélyezés idejére;

3. táppénz a keresőképtelenséggel járó megbetegedés negyedik napjától kezdve egy évig, összege egyenlő az átlagos napibér 50%-ával;

4. Családtagok részére ugyancsak jár orvosi gyógykezelés, gyógyszerek, gyógyvizek, gyógyászati segédeszközök a megbetegedés első napjától kezdve egy évig;

5. kórházi, szanatóriumi ápolás egy évig;

6. családtagoknak kórházi ápolás ugyanabból a betegségből kifolyólag egy évi időtartamon belül legfeljebb négy héten át jár;

7. a biztosított kórházi, szanatóriumi ápolása idejére az igényjogosult családtagok féltáppénzben részesülhetnek;

8. műtéti és konzerváló fogászati gyógykezelés jár a biztosítottaknak és családtagjaiknak.

Szülés esetében jár a biztosítottaknak: 1. a szükséges szülészeti segédkezés és gyógykezelés;

2. terhességi segély a terhesség utolsó hat hetére,

3. gyermekágyi segély a szülés után hat hétig,

4. szoptatási segély további 12 hétig.

A terhességi és gyermekágyi segély egyenlő az I. és II. napibérosztályban az átlagos napibér 72%-ával, a III.-VIII. napibérosztályokban az átlagos napibér 60%-ával. Háztartási alkalmazottak terhességi és gyermekágyi segélye napi 1.- P, a szoptatási segély összege minden biztosítottnál napi 60 fillér.

Szülés esetében jár a családtagoknak: 1. a szükséges szülészeti segédkezés és gyógykezelés;

2. négy hétre terhességi segély napi 40 fillér összegben;

3. hat hétig gyermekágyi segély napi 40 fillér összegben és végül

4. 12 hétig szoptatási segély napi 30 fillér összegben.

Halál esetében jár: temetkezési segély az elhalt biztosított tényleges javadalmazása napi átlagának harmincszoros összegében. A háztartási alkalmazott temetkezési segélye 60.- P.

Az OTI-nál biztosított magánalkalmazottak a segélyezés fenti mértékében részesülhetnek. A Magánalkalmazottak Biztosító Intézete saját biztosítottjai részére az alábbi eltérésekkel az OTI szolgáltatásaival nagyjából azonos mértékű szolgáltatásokat nyújt. A táppénz összege a MABI-nál az átlagos napibér 60%-a, a terhességi és gyermekágyi segély az átlagos napibér 100%-a, végül a MABI a biztosított családtagjának elhalálozása esetében is fizet temetkezési segélyt, melynek összege egyenlő a napi táppénz húszszorosával.

A többi biztosító intézet és alap szolgáltatásai nagyjában megfelelnek a fenti mértéknek. Vannak intézmények, amelyek a gyógyszerek igénybevételénél bizonyos hozzájárulást követelnek meg a tagok részéről, mások a szülészeti és temetkezési segélyek összegét magasabb összegben állapítják meg.

A biztosítottak egészségvédelmét rendszerint szerződéses körzeti orvosok látják el, a Székesfővárosi Alkalmazottak Segítő Alapja a szabad orvosválasztási rendszeren áll. Ezt megteheti azért, mert egy tagra eső járulékbévétele a legmagasabb (évi 112.- P, OTI-nál évi 67.40 P).

A legtöbb intézmény saját gyógyintézményekkel, kórházakkal, szanatóriumokkal, üdülőtelepekkel, baj megállapító állomással stb. rendelkezik.

Célkitűzés: Ha a magyar betegségi biztosító intézetek szolgáltatásait összehasonlítjuk a külföldi államokban működő hasonló intézmények szolgáltatásaival, tárgyilagosan megállapíthatjuk, hogy a magyar intézmények szolgáltatásai magasan kiemelkednek igen bőkezű szolgáltatásaikkal. A legtöbb or-

számban a biztosítottak csak hat hónapig, a családtagok legfeljebb hat hónapig, de van ország, ahol csak 13 hétig részesülhetnek orvosi gyógykezelésben, gyógyszerekben. Táppénzt a legtöbb állam törvénye csak hat hónapig ítéli meg a biztosítottaknak. Mindehhez még hozzá kell venni azt a körülményt is, hogy számos külföldi államban a szolgáltatásokat csak akkor nyújtják, ha a biztosított igazolta, hogy előzőleg legalább hat hónapra a biztosítási járulékokat utána lerótták. Nálunk sem az OTI, sem a MABI nem teszi függővé a szolgáltatások nyújtását attól a körülménytől, hogy a biztosított a járulékfizetéssel rendben van-e, mindössze a jogosításnál azt kutatják, vajjon be volt-e jelentve, illetőleg biztosításra kötelezett munkaviszonyban állott.

A szolgáltatások tekintetében a magyar törvények a maximumát nyújtják annak, amit egyáltalában betegségi biztosítási törvények a külföldön nyújtanak. Követelményeket inkább csak a tekintetben állíthatunk fel, hogy a szolgáltatások nyújtása gyorsabban történjék, hogy jó felkészültségű orvosok álljanak a biztosítottak rendelkezésére, hogy az egyes körzeti orvosokra eső biztosítottak létszáma 1.000 főt ne haladja meg s így az orvosok egy-egy biztosítottal behatóbban és alaposabban foglalkozhassanak. A modern rendelőintézetek, kórházak kiépítése terén a megkezdett út tovább folytatandó.

A szociális igazság és az egyenlő elbánás elve azt követeli, hogy a még nem védettek is a betegségi biztosítás védelmében részesüljenek. E társadalmi rétegek a mezőgazdasági munkavállalók, kézművesek, kisiparosok és kereskedők.

b) *Baleseti biztosítás, foglalkozási betegségek kártalanítása*

Valaha a legnagyobb csapás akkor fenyegette a munkáscsaládot, ha a kenyérkeresőt baj érte. Törvényes támogatás hiányában beköszöntött az ily családba a nyomor. Idővel a törvényhozás a vétkes munkaadót a magánjogi törvények alapján kártérítésre kötelezte, az igény érvényesítése érdekében azonban a munkásnak vagy családjának perelnie kellett az okozott kárért a munkaadót. A pereskedés sokszor a kenyér veszélyeztetésével járt, de évekig is elhúzódhatott. A munkaadók szempontjából sem volt a helyzet azonban kielégítő. Egy-két halálos baleset oly előre nem látott költségeket jelenthetett kisebb üzem tulajdonosára, hogy annak terhe alatt a vállalat összeomlott. A helyzetet egy csapásra rendezte a baleseti biztosítás bevezetése, melynek főéivé az összes üzemek szolidaritása az előforduló balesetek kártalanításában. Amit egy-két váll nehezen tud elviselni, azt közös erővel könnyen tudják megoldani.

A baleseti biztosítást is először Németországban vezették be 1884-ben, majd számos állam után 1907: XIX. törvénnyel

Magyarországon is kimondták a kötelező baleseti biztosítás bevezetését.

Magyarországon a baleseti biztosítást kizárólag az Országos Társadalombiztosító Intézet látja el. A biztosítási költségeket részint járulékokból, részint baleseti biztosítási díjakból fedezik. A háztartások baleseti biztosítási díj fejében napi 0.5 fillért, havi 15 fillért fizetnek, a tíznél több munkaerőt nem foglalkoztató vállalatok heti 10 fillért. Baleseti biztosítási járulékot fizetnek azok a munkaadók, akik elemi erővel hajtott gépet vagy gőzkazánt használnak és rendszerint ötnél több munkavállalót foglalkoztatnak, továbbá azok a vállalatok, akik tíznél több munkavállalót foglalkoztatnak, gépet azonban nem használnak.

Minden munkaadó, aki baleseti biztosítási járulék fizetésére kötelezett üzemet alapít, köteles vállalatát, üzemét az üzemi munka megkezdésétől számított 8 napon belül az OTI-hoz bejelenteni. A bejelentett adatok alapján az OTI megállapítja az üzem veszélyességi arányszámát. Ez a veszélyesebb üzemeknél nagyobb, a kevésbé veszélyeseknél kisebb. Minden év február 15-éig köteles minden üzem az előző évben kifizetett beszámítható javadalmazásokra vonatkozó kimutatást készíteni és az OTI-hoz eljuttatni.

A baleseti biztosítási járulékot az OTI az üzem veszélyességi arányszámának, a számadási évben kifizetett beszámítható javadalmazásnak és a számadási évre megállapított egységdíjtételnek szorzatából álló összegben állapítja meg. Ezt az összeget a vállalat egy összegben tartozik befizetni. A beszámítható javadalmazás felső határa évi 3600 P. Ennél magasabb javadalmazást is csak ebben az összegben veszik figyelembe.

Az egységdíjtétel megállapításánál figyelembe jön az előző évben kifizetett összes baleseti költség, amelyet az összes vállalatnak a szolidaritás alapján közösen" viselni kell és pedig a kifizetett munkabérek és a veszélyességi arányszámok arányában. A baleseti biztosítás Magyarországon a felosztó-kirovó rendszer alapján működik. Az évenként felmerülő baleseti biztosítási költség kereken 12,000.000 P, amelyet a baleseti biztosítási járulékot fizető üzemek közt a kifizetett munkabérek és a veszélyességi arányszám szerint felosztanak és kirónak.

A baleseti biztosítás szolgáltatásai jelenleg a következők:

Baleset esetén a biztosítottnak jár orvosi gyógykezelés, gyógyszer, gyógyvíz, gyógyfürdő és a szükséges gyógyászati segédeszközök, továbbá keresőképtelenség esetén húsz hétig táppénz a betegségi biztosítás szerint járó mértékben, majd pedig húsz hét lejártától a keresőképtelenséggel járó gyógykezelés befejeztéig gyógykezelési járadék. A gyógykezelés megszűnésétől a biztosított a keresőképtelenség, illetőleg a keresőképesség-csökkenés tartamára járadékot kap.

Teljes keresőképtelenség esetén a biztosított a beszámítható javadalmazásának $66\frac{2}{3}\%$ -a jár, mint teljes járadék. Keresőképességcsökkenés esetén a teljes járadéknak a csökkenéssel arányos hányada jár, mint részjáradék. Részjáradékot a biztosított csak akkor kap, ha a keresőképességcsökkenés a 15%-ot meghaladja. Ha a részjáradékot 15-25% keresőképességcsökkenés alapján állapították meg, a részjáradékot csak két évig folyósítják.

Ha a baleseti sérült magával tehetetlen s harmadik személyek állandó támogatására szorul, tehetetlenségi járadékot kap, mely a beszámítható javadalmazás összegéig emelkedhet.

Halálos kimenetelű baleset esetén az özvegy özvegyi járadékban részesül, melynek összege egyenlő a meghalt beszámítható javadalmazásának 20%-ával. Az árvák járadéka 16 életévükig, illetőleg tanulmányuk folytatása esetén 24. életévükig a meghalt beszámítható javadalmazásának 15%-a, a teljes árva járadéka a javadalmazás 30%-a. Az özvegyi és árvajáradékok összege nem haladhatja meg a meghalt beszámítható javadalmazása $66\frac{2}{3}\%$ -át.

A baleseti biztosítás terén új vívmány a foglalkozási betegségek kártalanítása. A foglalkozási betegségekben szenvedők az üzemi baleseti sérülttel, illetőleg az üzemi baleset következtében elhalttal egy tekintet alá esnek s ennek megfelelően a fenti szolgáltatásokra tarthatnak igényt.

A jelenleg érvényben levő rendelkezések szerint (7600/1936. M. E. sz. rendelet) a kártalanításra igényt adó foglalkozási betegségek a következők: ólom, ennek vegyületei és összetételei okozta mérgezés, higany, ennek fonsorai és összetételei okozta mérgezés és közvetlen következményei, lépfenefertőzés, tüdőgümőkórral járó vagy anélküli szilikózis, amennyiben az a halálnak vagy keresőképtelenségnek döntő oka, foszfor vagy összetételei okozta mérgezés és következményei, arzén vagy összetételei okozta mérgezés és következményei, benzol vagy homológja, valamint ezek nitro- és aminoszármazékai által okozott mérgezés, zsírsorozat szénhidrogénjeinek halogénvegyületei által okozott mérgezés, rádium, rádium-aktív anyagok, röntgensugarak okozta károsodások s végül a bőr egyszerű rákos megbetegedései.

A baleseti biztosítás szolgáltatásai, továbbá a beszámítható javadalmazás határának megállapítása tekintetében bármely modern, nyugati állam rendelkezéseivel egy színvonalon állunk.

c) öregségi, rokkantsági, özvegyégi és árvasági biztosítás

A szociális gondoskodásnak nemcsak a megbetegedett, a balesetet szenvedett, hanem a munkában megrokkant, munkából kiüregedett munkavállalókra s azok családtagjaikra is

ki kell terjeszkedni. Ezt célozza az öregségi, rokkantsági stb. biztosítás, melyet elsősorban 1889-ben Németországban szabályoztak törvényes úton. Magyarország számos ország példája után csak az 1928: XL. törvénnyel vezette be e biztosítási ágat.

Az öregségi biztosítás felépítésénél három rendszer jöhet figyelembe: a felosztó-kirovó rendszer, a tőkefedezeti és végül a várományfedezeti rendszer. E rendszerek közül a legtokéletesebb megoldást nyújtja – de egyben a legterhesebb is – a várományfedezeti rendszer, amelyet a magyar törvényhozás is alapul vett az öregségi biztosítási törvény megalkotásánál.

Az öregségi biztosítási járulékteher az ipari munkavállalóknál az átlagos napibér 3.42 %-a, a magánalkalmazotknál a 4.28%-a. Az ipari munkavállalók 12 napibérosztályba tartoznak, a magánalkalmazotknál a biztosítási értékhatár a havi 600 P-s javadalmazás.

A biztosítást ellájtják: az Országos Társadalombiztosító Intézet az ipari munkavállalók és házfelügyelők részére, a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete a magánalkalmazottak részére és 88 elismert vállalati nyugdíjpénztár, amely egyes nagyobb vállalatok tisztviselőire terjed ki. Ez utóbbiak önállóságukat azért tarthatják meg, mert tisztviselőik részére az 1928: XL. törvényben megállapított szolgáltatásoknál magasabb szolgáltatásokat nyújtanak. A mezőgazdasági munkások és gazdatisztek öregségi biztosításáról az OMBI gondoskodik.

Az öregségi stb. biztosítás szolgáltatásai jelenleg a következők:

Rokkantsági járadék jár annak a biztosítottnak, aki állandóan rokkant s 200 (vak 100) heti várakozási időt betöltötte. Öregségi járadék jár annak a biztosítottnak, aki 65. életévét betöltötte, 400 (vak 200) heti várakozási időt szerzett és várománya lép.

A rokkantsági és öregségi járadék két részből áll: a járadék-törzsből, melynek összege évi 120 P, továbbá a fokozódó járadékrészből. Ez utóbbi az ipari munkásoknál a biztosított után lerótt járulékok 24%-a, a magánalkalmazotknál a 19 %-a. Az árva járadékra jogosult gyermekek után 5% gyermekpótlék is jár.

Özvegyi járadék jár, ha a meghalt biztosított a 200 hetes várakozási időt betöltötte s az özvegy a 65. életévet elérte, avagy ha nem érte el, de keresőképtelen. A járadék összege egyenlő az elhunyt járadékának 50%-ával, a fêlárvajáradék a 15%-ával, teljes árvajáradéka a 30%-ával. A magánalkalmazott özvegyének a járadék korhatárra és keresőképességre tekintet nélkül jár férje elhalálozása esetében.

Végkielégítésben részesülhet az a biztosított nő, aki férjhezmenetelét megelőző 3 hónapon, vagy az azt követő egy éven belül munkaviszonyát abbahagyja. A végkielégítés a

lerótt járulékok 90%-a. Végkielégítésben részesülhet az is, aki szerzetesrendbe lép s előzőleg 200 járulékhelyes várakozási időt szerzett.

Célkitűzés: A magyar öregségi biztosítási törvény a külföldi hasonló törvényekkel egy színvonalon van. Bizonyos módosításra szorulna a járadéktörzs mértékének és a gyermekpótléknak megállapítása s továbbá az ipari munkavállalók özvegyeivel szemben felállított korlátok (65 éves korhatár stb.) tekintetében. A biztosítottak kezébe megnyugtató okmányokat kellene adni, hogy várományuk feljegyzése tekintetében hibák nem fordultak elő akár a munkaadók hiányos bejelentései, avagy mulasztásai, akár az ügyvitel munkája következtében.

Az öregségi biztosítás megnyugtató védelme alá kell helyezni a kereskedőket, kézműveseket és kisiparosokat.

d) Munkahiány esetére szóló biztosítás

A szociálpolitika gondoskodásának ki kell terjeszkednie a munkanélküliekre is. Ennek szükségét már több államban belátták s a helyzet orvoslására bevezették a munkanélküliség esetére szóló kötelező biztosítást. Vannak viszont országok, amelyek az ú. n. ganti-rendszert alkalmazzák, amely abból áll, hogy a munkanélküliek a szakszervezetek útján részesülnek segélyben, a szakszervezetek pedig állami avagy községi támogatásban részesülnek. Vannak ismét államok, ahol a munkanélküliek természetbeni támogatásban részesülnek ebédeltetési akciók, élelmiszersomagok szétosztása útján.

A munkanélküliség leghatásosabb támogatása biztosítás útján érhető el. Az ország összes keresőinek bevonásával dotált munkanélküliségi alpból kell az önhibájukon kívül munkához nem jutottakról gondoskodni.

Jelenleg a magyar helyzetet súlyosbítja az a körülmény, hogy a munkanélküliek nemcsak hogy keresethez nem jutnak, hanem betegség esetén nem részesülnek a betegségi biztosítás védelmében, öregség esetére nem gyűjthetnek várományt s így öregségi járadékuk is erősen csökken. A munkahiány esetére szóló biztosítás bevezetése a munkanélkülieknek három síkon történő megrövidítésére írt hozna: létfenntartásához szükséges minimumot, megbetegedés esetén támogatást és az öregségi biztosítás járadékának növelését biztosítaná.

Célkitűzés: E biztosítási ágnek a külföldi tapasztalatok alapján körültekintéssel való bevezetése a megoldandó feladatok közé tartozik.

VI. A DOLGOZÓ EMBER VÉDELME T CÉLZÓ INTÉZMÉNYEK

a) *Munkafelügyelők*

A legelső szociális törvények egészséges rendelkezései nem tudtak érvényesülni, mert a törvény rendelkezéseinek betartását senki sem ellenőrizte. Ezt az állapotot legelőször Angliában ismerték fel s a helyzet orvoslására az 1833. évi angol törvény felállította az iparfelügyelői intézményt. Az angol példát 1853-ban Poroszország, 1873-ban Dánia, 1874-ben Franciaország, 1877-ben Svájc, 1878-ban Németország, 1882-ben Oroszország, 1883-ban Ausztria, 1889-ben Belgium, Hollandia, Finnország, Svédország, 1891-ben Újzéländ, 1892-ben Norvégia, majd 1893-ban az 1893: XXVIII. törvényben Magyarország is követte.

Az elmúlt közel ötven esztendő alatt szerzett tapasztalatok azt mondják, hogy az intézmény vagy reformra, vagy pedig kiegészítésre szorul. Az 1893: XXVIII. törvény oly súlyos és sokoldalú feladatot ró az iparfelügyelőkre, hogy azok a munkástársadalom védelmében rejlő legnemesebb feladat ellátására nem jutnak el. Kazánvizsgálatok, balesetvizsgálatok, telepengedélyezések, iparfejlesztési ügyekben eljárások stb. lekötik erejük túlnyomó részét. Lehetetlen helyzetbe kerülnek az iparfelügyelők akkor, amikor egyidőben kötelesek a munkaadók iparfejlesztési érdekeire figyelemmel lenni s ugyanakkor a munkástársadalom védelmét is előmozdítani. Mindezek a körülmények azt sürgetik, hogy a munkástársadalom védelmére szociálpolitikai felkészültségű munkafelügyelők, szociális felügyelők neveztesse ki, akiknek feladata a munkásvédelmi törvények keresztülvitelének betartása kis- és nagyüzemekben egyaránt, az ipari béke feletti örökös, munkásjóléti intézmények előmozdítása, a műhelyek egészségügyi állapotának megjavítása, a munkahely szépségéért a szívós küzdelem megindítása s a szerzett tapasztalatok alapján korszerű munkásvédelmi törvényhozás kezdeményezése.

b) *Munkaközvetítő hivatalok*

A munkapiacnak a szociális igazságosság követelményeinek megfelelő belső elrendezéséhez tartozik a munkaalkalmaknak és a munkakeresőknek összehozása, a munkaközvetítés. A munkaközvetítés azonban nemcsak a munkahelyek és a munkakeresők nyilvántartásából és az elhelyezéséből áll, hanem a munkapiacnak, a a munkaalkalmaknak állandó figyelemmel kíséréséből és egészségtelen tünetek jelentkezése alkalmával energikus közbelépésből. A munkapiacot országosan kell

állandóan figyelemmel kíséreni s ahol hiányoznak a munka-kezek, oda a munkakeresőket gyorsan el kell juttatni, ahol pedig a munkanélküliség veszedelme jelentkezik, ott megfelelő közmunkák megindításával gyorsan közbe kell lépni. A munkaközvetítésnek tehát szoros érintkezést kell fenntartani mindazokkal a közületekkel, amelyek beruházásokat eszközölnek, hogy ezek a beruházások mind g idejében jelentkezzenek. Amikor a magángazdasági élet erősen igénybe tudja venni a munkáskezeket, akkor lassítani kell a közületi beruházási programokat s tartalékolni arra az esetre, amikor a magángazdaságban bizonyos megtorpanás jelentkezik. A munkaközvetítő hivatal vezetőségének a gazdasági élet ütőerén kell tartania a kezét s azonnal követelni a kormányzati beavatkozásokat, valahányszor a gyengeség, élettelenység jelei mutatkoznak.

A munkaközvetítés, éppen ezen fontos és jelentős feladatánál fogva csak akkor állhatja meg a helyét, ha a feladatokat országos szervezet látja el, amely a főbb gazdasági gócpontokon fiókokat tart fenn. A munkaközvetítés állami feladat s nem lehet hasznothajtó foglalkozás. A dolgozó ember nem anyag, nem liszt, sem nem tűzifa, akivel kereskedni, üzérkedni lehet, hanem lélekkel rendelkező embertárs, akinek sanyarú helyzetét nem szabad profitszellemmel átitatott egyének kényekedvének kitenni, szakszervezeti mozgalmak megerősítésére, tagjárulékok fokozására koncul odadobni. Végre rendet kell teremteni a munkaközvetítés terén, amikor is azt államosítani kell, továbbá országosan ki kell építeni s minden kufár szellemtől meg kell tisztítani.

A hivatása magaslatán álló munkaközvetítés kiegészítő részei a pályaválasztási tanácsadók, képességvizsgáló állomások, átképző tanfolyamok. Amennyiben a munkaközvetítő hivatal nem lenne képes valakinek kenyeret juttatni – feltéve, hogy az illető részéről a munkakerülés jelei nem mutatkoznak -, akkor a társadalom kötelessége az embertársat, a felebarátot eltartani, munkanélküli segélyben részesíteni. A munkanélküli segélyek anyagi előfeltételeit pedig azok kötelesek előteremteni, akik a termelésből a legtöbb hasznot húzzák s akiknek helytelen, egoisztikus tevékenysége következtében a munkaalkalmak nem lettek megfelelően szétosztva. Annak a társadalomnak, amely a munkanélküliség elleni biztosítási terhet csökkenteni kívánja, kötelessége megfelelő mennyiségű munkaalkalomról gondoskodni s amennyiben a termelés üteme lassul, ugyanakkor azonnal a munkaidő leszállításához kell folyamodni, hogy kevesebb munkaidő mellett minél többen juthassanak munkához.

c) *Szakszervezetek, munkakamarák*

Az új koreszmék szerint a szociális bajoknak fő oka abban keresendő, hogy az állami élet jelenlegi felépítése egyoldalú. A birtokon belüliek összefognak, érdekképviselőket tartanak fenn, befolyásukat érvényesítik a közigazgatásban, törvényhozásban, míg a nincstelenek, a dolgozók széles tömegei nem jutnak szóhoz ott, ahol az ország ügyeit intézik, ahol a szociális védelemre szorulóknak ügyéről van szó. E társadalom bajait, sérelmeit, panaszát legjobban, legalaposabban pedig azok ismerik, akik e társadalmon belül nőttek fel. Az új eszmék szerint e helyzet megmásításának legjobb módja az érdekeltek meghallgatása érdekképviselői szerveik útján.

Miként a munkaadói rendek kiépítették a maguk érdekképviselőit s létrehozták a kereskedelmi és iparkamarákat, a mérnöki, az ügyvédi, közjegyzői, orvosi stb. kamarákat, éppen úgy jogos, hogy a milliós munkástársadalom az egyenlő elbánás alapján szintén hozzájuthasson a maga kamarájához: a munkakamarához.

Ez a munkakamara egészségesen azonban csak akkor működhet, ha ebben a kamarában kizárólag a dolgozó társadalom kiküldöttei vesznek részt s a kamara kizárólag e társadalom kérdéseinek megoldására szentelheti minden erejét.

A munkakamara azonban csak a csúcsszervezet, amelyet helyesen csak úgy lehet felépíteni, ha szilárd alapokon nyugszik. A szilárd alapot pedig a szakszervezetek nyújtják. Meg kell alkotni tehát a munkásság gyökereiből táplálkozó szakszervezeteket s ezek közreműködésével a munkakamarákat.

Ahhoz azonban, hogy a munkásság sikert és eredményeket tudjon felmutatni, mindenekelőtt meg kell teremteni a munkástársadalom egységét. A munkástársadalom nem lehet prédája világnézeti, felekezeti, pártpolitikai tusakodásnak. A szakszervezetek minden dolgozót kötelezően felölelő, tisztán nemzeti alapon és nemzeti szellemben működő gazdasági érdekeket képviselő szervezetek legyenek. Munkás társadalom egységének megteremtése nélkül csak életképtelen, kisstílusú, egymással torzsalkodó szakszervezeti embriókkal fogunk rendelkezni, de nem erőt jelentő, a cél felé közeledő, szociálpolitikailag felvértezett szakszervezetekkel. Az összes szomszédállamok a gordiuszi csomót átvágták s a beteg kigyógyult. Ennek a műtéti beavatkozásnak a dolgozó társadalom érdekében Magyarországon is mielőbb be kell következnie, mert csak az egységes dolgozó társadalom érdekképviselőinek céltudatos munkája nyomán lesznek szociálisabbak törvényeink, lesz szebbé, jobbá, emberesebbé a dolgozó társadalom élete.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
I. <i>A társadalompolitika célkitűzése</i>	3
II. <i>Szociális törekvések a múltban és jelenben</i>	6
III. <i>A dolgozó ember személyiségének és munkaerejének védelme</i>	12
a) A gyermekmunkások, ifjúmunkások védelme.....	13
b) A dolgozó nő védelme	17
c) A felnőtt munkavállalók védelme: munkaidő, hétvégi munkaszünet, éjjeli munka korlátozása, évenkénti fizetéses szabadság, szabadidőmozgalom, munkaerő védelme a munkahelyeken, szellemi és kulturális javak igazságos elosztása	23
IV. <i>A dolgozó ember gazdasági védelme:</i>	33
a) A munkához való jog, a munka mint a jövedelemelosztás alapja	33
b) Munkapiac rendezése	36
c) Munkabérek	37
d) A legkisebb munkabérek megállapítása	38
e) A családi munkabér, házassági kölcsönök, segélyek	40
f) Munkabérpolitika	47
g) A jövedelmek és javak elosztása a szociális igazságosság szel- lemében	50
h) Munkáslakástermelés	52
V. <i>A dolgozó ember védelme az élet kockázataival szemben:</i>	56
a) Betegségi biztosítás	58
b) Baleseti biztosítás	62
c) Öregségi, rokkantsági	64
d) Munkahiány esetére szóló biztosítás	66
VI. <i>A dolgozó ember védelmére rendelt intézmények:</i>	67
a) Munkafelügyelők	67
b) Munkaközvetítő hivatalok.....	67
c) Munkavállalók érdekképviselői, szakszervezetek, munka- kamarák	69